

33 Azu izuapyr wà: Matenaz, Matat, Zamaz, Ereperet, Zeremaz, Manaxe, Ximez.

34-37 Mani izuapyr wà: Manaz, Ànàràw, Uew, Menai, Menia, Keruwi, Pani, Meremot, Eriaziw, Matani, Matenaz, Zazaw.

38-42 Minuz izuapyr wà: Ximez, Xeremi, Nàtà, Anai, Makanenemaz, Xazaz, Xaraz,

Azarew, Xeremi, Xemari, Xaru, Amaria, Zuze.

43 Nemo izuapyr wà: Zeiew, Maxixi, Zamaz, Zemina, Zanaz, Zoew, Menai.

44 A'e awa paw wereko kuzà amo ywy rehe har wemireko romo wà. Utyryk wanuwi wà, wamono kar pà weko haw wi wà. Omono kar wamemyr a'e wi wà no. *Upaw.*

NEEMI

Neemi uze'eg Tupàn pe Zeruzarez rehe

1 ¹Na'aw Neemi Akari ta'yr heko awer imume'u haw xe kury. Arataxer Pezi ywy rehe har wanuwihawete heko mehe 20 haw kwarahy mehe zahy kizirew her ma'e rehe ihe Neemi ihe, aiko Xuzà tawhu Pezi ywy rehe har pupe ihe. ²Herywyr Anani uhem wà Zuta ywy wi amo Zutew wanupi kury. Na'e apuranu wanehe. — Ma'e uzeapo iko Zeruzarez pe. Aipo Zutew Mawiron ywy wi uzewyr ma'e kwer ikatu a'e wà, a'e wanupe. ³Umume'u waneko haw ihewe wà. — Zuta ywy rehe uzewyr ma'e kwer umàno 'ym ma'e kwer a'e wà, upuraraw zawaiw haw uhua'u ma'e waiko a'e wà, i'i ihewe wà. — Amo ae ywy rehe arer a'e wà, wanuwake wiko ma'e a'e wà, wereko zemueteahy zaneànàm Mawiron ywy wi uzewyr ma'e kwer a'e wà. Nuzapo wi kwaw ipàrirogawtàt àiaha ma'e Zeruzarez izywyw har wà. Nuzawy kwaw heityk pyrer a'e rihi. Kwehe mehe tuwihawete amo ae ywy rehe har umunyk tata ukenawhu rehe hapy pà. Mawiron ywy wi uzewyr ma'e kwer nuzapokatu kwaw ukenawhu ukaz ma'e kwer a'e wà rihi, i'i ihewe wà. ⁴Waze'eg henu mehe apyk ywy rehe heza'io pà ihe kury. Amumaw màràn 'ar heza'io pà. Namai'u kwaw. Na'e aze'eg Tupàn pe kury.

⁵O Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ywak izar. Erepuer katu ne. Urukzye newi ure. Na'urereityk pixik kwaw pe ne. Erezapokatu neze'egaw neamutar katu har wanehe we neze'eg heruzar har wanehe we ne. Erezapo ma'e a'e neze'eg awer rupi katete no. ⁶Eme'e

herehe, o Tupàn. Herenu pe newe heze'eg mehe nehe, 'aromo nehe, pyhaw nehe no, Izaew neremaihu wanehe newe heze'eg mehe nehe. Amume'u ko ma'e newe kury: ure Izaew ure, uruzapo ikatu 'ym ma'e nerenataromo ure. Heipy a'e wà, ihe ihe no, uruzapo ikatu 'ym ma'e ure. ⁷Ma'e iapo mehe uruiko ikatu 'ym ma'e iapo har romo nerenataromo. Nureruzar kwaw neremiapo putar haw. Nureruzar kwaw neze'eg Moizez neremiruze'eg pe imono pyrer no. ⁸Nema'enukwaw neze'eg awer Moizez pe neremimume'u kwer rehe nehe. — Pe Izaew pe, aze hereityk pe nehe, apumuhàmuhàz putar amo ywy rehe har wainuinuromo ihe nehe, ere Izaew wanupe Moizez pe imume'u kar pà. ⁹— Aze a'e re pezewyr ihewe nehe, aze peruzar wi heremiapo putar haw nehe, apumuzewyr kar putar peneruwà ywy heremixak kwer pe nehe. Hemuwete katu pe xe nehe, a'e peme kwehe mehe. Aze pezemuhàmuhàz ywy nànan nehe, nezewe rehe we apumuzewyr kar putar peneruwà xe nehe, ere Izaew wanupe, Moizez pe imume'u kar pà.

¹⁰— Hezar, 'aw teko wiko neremiruze'eg romo wà. Wiko neremaihu romo wà. Ereyro wapyhyk awer wi ne wà. Ta'e erepuer katu ne xe. Nekàg ne no. ¹¹Herenu pe newe heze'eg mehe nehe kury. Neremiruze'eg hurywete nemuwete katu mehe wà. Eimu waze'eg mehe ne wà nehe no. Hepytywà pe kutàri nehe. Ezapo kar ikatu ma'e Tuwihawete pe ihewe nehe, a'e Tupàn

pe. A'e 'ar rehe aiko win tuwihawete pe heraha har romo ihe.

Neemi oho Zeruzarez pe

2¹ Arataxer Pezi ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe 20 haw kwarahy mehe 4 zahy pawire uzeapo amo ma'e. Amume'u putar a'e ma'e peme ihe nehe kury. Amo 'ar mehe pyhaw tuwihawete umai'u iko a'e. Apyhyk win tuwihawete ikanek pupe hakook pà. Tuwihawete naherexak pixik kwaw hezemunikaahy mehe a'e 'ym mehe a'e. **2** A'e rupi upuranu herehe. — Mâràzàwe tuwe erezemumikaahy ne. Nanema'eahy kwaw. Aipo nepy'a uzemunikaahy, i'i ihewe. Na'e akyze katu izuwi kury. **3** Awazar ize'eg izupe. — Tuwe tuwihawete wikuwe tuweharupi nehe. Ma'e azapo putar hezemunikaahy haw imumaw pà nehe. Tawhu hepy waneko awer waneitym awer a'e, nuzeapokatu kwaw heityk ire a'e rihi. Hukenawhu ukaz kwehe mehe. Ni amo nuzapokatu kwaw wà, a'e izupe.

4 Upuranu tuwihawete herehe. — Ma'e ereputar, i'i ihewe. Na'e aze'eg Tupàn ywate har pe kury. **5** A'e re aze'eg tuwihawete pe. — Aze hekatu newe, aze nepurapo wer heremimutar rehe nehe, hemono kar Zuta ywy rehe hepy watym awer tawhu iapo wi kar pà ihewe nehe, a'e izupe.

6 Tuwihawete hemireko wapyk in huwake a'e. — Ezapo neremimutar nehe ty, i'i tuwihawete ihewe. — Mâràn zahy eremumaw putar a'e ma'e iapo pà nehe. Mâràn mehe erezewyr putar nehe, i'i ihewe. Amume'u izupe.

7 Na'e ainoz ma'e tuwihawete pe kury. — Emono kar nepape Ewparat ywy kwarahy heixe haw kutyr har wanuwihaw wanupe nehe. — Tuwe Neemi wahaw peiwy Zuta ywy rehe iho mehe nehe, ere wanupe nehe, a'e izupe. **8** Azap wiko ka'a tuwihawete ima'e rehe uzekaiw ma'e romo a'e. — Emono kar nepape Azap pe nehe no, a'e izupe. — Emono ywyra Neemi pe nehe. Ta'e uzapo putar ukenawhu tàpuz tàta ma'e Tupàn Hâpuzuhu huwake har henataroma nehe. Uzapo putar

ipàrirogawtàtà iaiha ma'e tawhu izywyr nehe no, wàpuz weko àwàm izywyr nehe no, ere izupe nehe, a'e tuwihawete pe. Tuwihawete umur hereminiozgwer ihewe paw rupi a'e, ta'e Tupàn wiko herehe we a'e xe.

9 Tuwihawete omono kar amo zauxiapekwer wanuwihaw herupi a'e wà. Omono kar zauxiapekwer kawaru ku'az har herupi wà no. Na'e aha Ewparat ywy kwarahy heixe haw kutyr har rehe kury. A'e pe hehem mehe amono tuwihawete ipape tuwihaw wanupe ihe kury. **10** Amo uze'eg oho Xàmàràt Mete-Orom tawhu pe har pe a'e, Tomi Amon ywy rehe har wanuwihaw pe a'e no. — Amo ur kwez teko Izaew wapytywà pà a'e wà kury, i'i wanupe wà. Wikwahy henu mehe wà.

11 Ahem Zeruzarez pe. **12** Hepurapo katu wer tawhu rehe ihe, ta'e Tupàn omono hehe hepurapo katu wer haw hepy'a pupe a'e xe. Amumaw na'iruz 'ar hepy'a pe har imume'u 'ym pà teko wanupe. Apu'àm pyhaw a'e wi heho pà amo herehe we har wanupi. Xo pitài hereimaw zo araha ihe. Zumen a'e. **13** Pyhaw ahem tawhu wi Hukenawhu Ywyàpyznaw kutyr har rupi, kwarahy heixe haw kutyr. Na'e aha kwarahy ihemaw awyze har kutyr kury. Akwaw Ytyzuzàmaw Tezuhu her ma'e huwake. Aha ukenawhu Heityk pyrer her ma'e pe. Heata mehe ame'e aha ipàrirogawtàtà iaiha ma'e tawhu izywyr har heityk pyrer rehe ihe. Ame'e ukenawhu tata pupe imumaw pyrer rehe no. **14** Na'e aha kwarahy heixe haw awyze har kutyr kury. Aha ukenawhu Ytyzuzàmaw her ma'e pe. Ahem 'Ypaw Zàwenugar Tuwihawete ima'e pe kury. Heho wer zepe hupi. Zumen nupuner kwaw oho àwàm hexakaw rehe ita heityk pyrer rupi a'e. **15** A'e rupi aha Ywyàpyznaw Xenorom her ma'e pe. Ahaw ywyàpyznaw aha ipàrirogawtàtà iaiha ma'e heityk pyrer rehe heme'egatu pà. Na'e azewyr pe hezur awer rupi. Aixé wi ukenawhu Ywyàpyznaw her ma'e rupi.

16 Ni amo tuwihaw tawhu pe har nukwaw kwaw heho awer wà. Nukwaw kwaw heremiapo kwer wà. A'e 'ar mehe namume'u kwaw ma'e Zutew wanupe ihe rihi: ni

xaxeto wanupe, ni tuwihaw wanupe, ni zauxiapekwer wanuwihaw wanupe, ni wyzài a'e ma'ereko haw iapo àràm wanupe. 17 Na'e aze'eg wanupe kury. — Pexak zanereko haw. Zawaiw katu zanewe. Zeruzarez tawhu upyta heityk pyrer romo. Hukenawhu upyta imumaw pyrer romo. Xiapo wi ipàrirogawtâtà iaiha ma'e tawhu izywyr har nehe. Ximumaw 'aw maranugar haw nehe, a'e wanupe.

18 — Tupàn umur uze'egatu herehe a'e, a'e wanupe. — Hepytywà a'e, a'e wanupe. Amume'u tuwihawete ize'eg awer wanupe no. Uze'eg ihewe wà. — Zazyprog iapo wi pà nehe ty, i'i ihewe wà. Uzemuàgà'ym a'e ma'ereko haw iapo pà wà.

19 Amo umume'u ureremiapo oho ureàmàtry'ymar wanupe wà. Na'aw waner xe: Xàmàràt, Tomi, amo Araw izuapyr Zezem her ma'e. Uzypyrog upuka pà urerehe wà. Uze'eg urywahyhy urerehe wà no. — Ma'e pezapo peiko. Aipo pezàmàtry'ym putar tuwihawete nehe, i'i urewe wà.

20 Awazar waze'eg wanupe. — Tupàn ywate har uzapo kar putar ikatu ma'e urewe nehe, a'e wanupe. — Uruiko hemiruze'eg romo ure. Uruzypyrog putar tawhu iapo wi pà nehe. Napepuner kwaw tàpuz Zeruzarez pe har izar romo peneko haw rehe nehe. Napeiko kwaw Zeruzarez pe harete romo. Napemuwete katu kwaw Tupàn teko Izaew ywy rehe har wazàwe, a'e wanupe.

Uzapokatu tawhu ipàrirogawtâtà iaiha ma'e wà

3 1 Uruzapo wi tawhu ipàrirogawtâtà iaiha ma'e nezewe ure. Eriaziw xaxeto wanuwihaw a'e, hehe we har xaxeto a'e wà no, uzapokatu wi ukenawhu Àràpuhàràn Hawitu Ma'e her ma'e a'e wà. A'e re uzapo zegar haw ihyk awer rehe wà. Na'e umu'àgatu ukenawhu i'àmaw rehe wà. Uzapo wi ipàrirogawtâtà iaiha ma'e te tàpuz iaiha ma'e Xez her ma'e pe wà, te tàpuz iaiha ma'e Ananew her ma'e pe no.

2 Awa Zeriko parer uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wà. Zakur Iniri

ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e.

3 Axena iànàm uzapo ukenawhu Ipira her ma'e wà. Umupu'àm izyta wà. Na'e umupu'àm ukenawhu i'àmaw rehe. Omono iwàpytymawok 'ymaw hehe wà. Omono iwàpytymaw hehe wà no.

4 'Aw awa uzapo amo na'iruz ipehegwer wà: Meremot Uri ta'yr Akoz hemimino uzapo pehegwer ipy. Mezurà Mereki ta'yr Mezezamew hemimino uzapo mokoz haw pehegwer. Zanak Mana ta'yr uzapo na'iruz haw pehegwer.

5 Awa Tekoa tawhu parer uzapo pehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wà. Ma'ereko haw rehe uzekaiw ma'e uzapo kar ma'e awa hemetarer katu ma'e tawhu pe har wanupe wà. Na'ipurapo wer kwaw hehe wà.

6 Zoiaz Pazez ta'yr a'e, Mezurà Mezoni ta'yr a'e no, uzapo wi Ukenawhu Kwehe Arer wà. Umupu'àm izyta wà. Umupu'àm ukenawhu i'àmaw rehe wà. Omono iwàpytymawok 'ymaw hehe wà. Omono iwàpytymaw hehe wà no.

7 Amo awa uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wà: Meraxi Zimeàw parer, Zanom Meronot parer, awa Zimeàw parer wà, awa Mipa parer wà. Uhem Ewparat ywy kwarahy heixe haw kutyr har wanuwihaw hàpuz huwake wà.

8 Uziew Arai ta'yr or ima'e har uzapo amo ipehegwer a'e no. Anani kàpuhàg hyàkwegatu ma'e ima'e har uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e a'e no. Uhem ipàrirogawtâtà iaiha ma'e Iànàgatu ma'e her ma'e pe.

9 Hepai Ur ta'yr Zeruzarez ipehegwer wanuwihaw uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e.

10 Zenaì Arumap ta'yr uzapo ipehegwer wàpuz huwake har. Atu Azaminez ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e.

11 Mawki Arim ta'yr a'e, Axu Paat-Moaw ta'yr a'e no, uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e a'e wà. Uzapo Tàpuz Iaiha Ma'e Zepehe hereko har wà no.

12 Xaru Aroe inugwer Zeruzarez ipehegwer wanuwihaw ta'yr uzapo ipehegwer a'e

pehegwer rehe uzekok ma'e no. Tazyr upytywà iapo mehe wà.

13 Anu a'e, Zanoa pe har a'e wà no, uzapo wi Ukenawhu Ywyàpyznaw her ma'e a'e wà. Umupu'am ukenawhu i'amaw rehe wà. Omono iwàpytymawok 'ymaw hehe wà. Omono iwàpytymaw hehe wà no. Umukatu 500 met ipàrirogawtàtài iaiha ma'e wà. Te uhem Ukenawhu Heityk Pyrer her ma'e pe wà.

14 Mawki Hekaw ta'yr Mete-Akerez pe har wanuwihaw uzapo wi ukenawhu Heityk pyrer her ma'e. Umupu'am ukenawhu i'amaw rehe. Omono iwàpytymawok 'ymaw hehe wà. Omono iwàpytymaw hehe wà no.

15 Xaru Kor-Oze ta'yr Mipa rehe har wanuwihaw uzapo wi ukenawhu ytyzuzàmaw her ma'e tawhu henataromo har. Uzapo ipykaw. Umupu'am ukenawhu i'amaw rehe. Omono iwàpytymawok 'ymaw hehe wà. Omono iwàpytymaw hehe wà no. Ypaw zàwenugar Xera her ma'e pe ma'etymaw tuwihawete iko huwake Xaru uzapo ipàrirogawtàtài iaiha ma'e ipehegwer. Uhem te myromyrogaw tawhu Tawi heko awer wi wezyw haw pe.

16 Neemi Azimuk Mete-Zur ipehegwer wanehe wanuwihaw ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Uhem te Tawi itym awer pe ypaw zàwenugar pe zauxiapekwer waker haw pe.

Erewi izuapyapyr ipàrirogawtàtài iaiha ma'e rehe uma'ereko ma'e wà

17 Erewi izuapyapyr upytywà ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapo wi mehe wà no. Na'aw waner xe wà: Heu Mani ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Azawi Keira ywy ipehegwer rehe har wanuwihaw uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e a'e no.

18 Mawaz Enanaz ta'yr inugwer Keira ywy ipehegwer rehe har wanuwihaw uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e a'e no.

19 Ezer Zezua ta'yr Mipa pe har wanuwihaw uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e zauxiapekwer wapuruzuka

haw imonokatu haw henataromo. Uhem ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapar haw pe.

20 Maruk Zamaz ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Uzypyrog ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapar haw pe te uhem Eriaziw xaxeto wanuwihaw hàpuz hukenaw pe.

21 Meremot Uri ta'yr Akoz hemimino uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Uzypyrog Eriaziw hàpuz hukenaw pe. Oho te hàpuz iahykaw pe.

Xaxeto ipàrirogawtàtài iaiha ma'e rehe uma'ereko ma'e wà

22 Xaxeto upytywà ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapo wi mehe wà no. Na'aw waner xe wà: Xaxeto Zeruzarez izywyr wiko ma'e uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wà.

23 Mezàmi a'e, Axu a'e no, uzapo ipehegwer wàpuz henataromo har a'e wà. Azari Mazez ta'yr Anani hemimino uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wàpuz henataromo har a'e wà no.

24 Minui Enanaz ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Uzypyrog Azari hàpuz me. Oho te ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapar haw pe.

25-26 Paraw Uzaz ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Uzypyrog iapar haw tuwihawete hàpuzuhu ywate har zauxiapekwer wapyta haw ruwake. Penai Paro ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Oho kwarahy heixe haw kutyr. Te uhem ukenawhu 'Y her ma'e pe, tàpuz iaiha ma'e tàpuzuhu imonokatu har no. Namuite kwaw tawhu ipehegwer Opew her ma'e wi. Awa tàpuzuhu iapo wi har wiko a'e pe wà.

Amo ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapo katu har wà

27 Awa Tekoa tawhu pe har uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wà. Uzapo mokoz pehegwer wà. Uzypyrog tàpuz iaiha ma'e uhu'a'u ma'e tàpuzuhu huwake har ikupe kutyr wà. Oho ipàrirogawtàtài iaiha ma'e Opew imonokatu har pe wà.

28 Amo xaxeto uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wà. Uzypyrog ukenawhu Kawaru her ma'e wà. Oho kwarahy heixe haw awyze har kutyr wà. Pitàitàigatu uzapo ipàrirogawtâtà iaiha ma'e wàpuz henataromo har wà.

29 Zanak Imer ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wàpuz henataromo har. Xemai Xekani ta'yr ukenawhu kwarahy ihemaw kutyr har rehe ume'egatu ma'e uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e.

30 Anani Xeremi ta'yr a'e, Anu Zarap ta'yr 6 haw a'e no, uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wà. Mokok ipehegwer uzapo wà. Mezurà Mereki ta'yr uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e wàpuz henataromo har.

31 Amo or ima'e har Mawki her ma'e uzapo ipehegwer a'e pehegwer rehe uzekok ma'e. Oho te amo tàpuz tàpuzuhu pe uma'ereko ma'e waker haw pe. Amo ma'e me'egar uker a'e pe wà no. A'e tàpuz ukenawhu zauxiapekwer wama'e izywyr hin. Ipupyaikaw pyrer pe iapar haw 'aromo har pàrirogaw huwake hin.

32 Or ima'e har wà, ma'e me'egar wà no, uzapo ipehegwer iahykaw rehe har wà. Uzypyrog ipupyaikaw pyrer pe iapar haw rehe har pe. Oho ukenawhu Àràpuhàràn Hawitu Ma'e her ma'e pe.

Neemi iàmàtry'ymar wà

4 ¹ — Zutew uzapo wi ipàrirogawtâtà iaiha ma'e waiko a'e wà, i'i amo oho Xàmàràt pe. Henu mehe wikwahy a'e. Uzypyrog uze'eg urywahyahy pà urerehe. ² Uze'eg uzehe we har wanenataromo, zauxiapekwer Xamari pe har wanenataromo no. — Ma'e 'aw Zutew ikàg 'ym ma'e uzapo waiko wà. Aipo uzapo wi putar tawhu wà nehe. Aze uzuka ma'ea'yr Tupàn henataromo wà, aipo upuner pitài 'ar rehe uma'ereko haw imumaw paw rehe wà. Tàpuz heityk pyrer ukaz paw. Ukaz te ita. Aipo upuner putar tawhu iapo wi haw a'e heityk pyrer ukaz ma'e kwer pupe wà nehe, i'i wanupe.

3 Tomi Amon ywy rehe arer wiko hehe we. — Nupuner kwaw ipàrirogawtâtà iaiha ma'e ikatu ma'e iapo haw rehe wà. Te awara upuner putar heityk wi haw rehe nehe, i'i wanupe.

4 — O Tupàn urezar. Einu urerehe waze'eg urywahyahy mehe ne wà. Emu'ar kar waze'eg urywahyahy haw waàkàg rehe azeharomoete no. Tuwe amo imunar wama'e nànàn wà nehe. Tuwe waàmàtry'ymar weraha amo ae ywy rehe wemipyhyk kwer romo wà nehe. **5** Emunàn zo wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e nehe. Nereharaz zo wanemiapo kwer wi nehe. Ta'e uze'eg zemuteahy urerehe tawhu iapo haw rehe a'e wà xe.

6 Na'e uruzapo wi wi ipàrirogawtâtà iaiha ma'e ure. Na'arewahy iku'aw har uhyk. Ta'e teko ima'ereko wer tuwe a'e wà xe.

7 — Zutew uzapo wi wi Zeruzarez ipàrirogawtâtà iaiha ma'e wà. Uwàpytym etea'i teixe haw wà no. Xàmàràt, Tomi, teko Araw ywy rehe har wà, teko Azenoz tawhu pe har wà, paw rupi wikwahy henu mehe wà.

8 A'e rupi uzemono'og wà. — Xiàmàtry'ym Zeruzarez zaha nehe. A'e mehe uzapo putar ikatu 'ym ma'e uzeupeupe wà nehe, i'i uzeupeupe wà. **9** Uruze'eg Tupàn urezar pe. Urumupu'am kar awa a'e zauxiapekwer wanexak àràm romo ure wà. Ume'egatu 'aromo wà, pyhaw wà no.

10 Teko Zuta ywy rehe har umuzàg ko zegar haw wà.

Ma'e heraha har ikene'o na:
Heta we heityk pyrer heraha pyràm.
Màràn mehe ximumaw putar
ipàrirogawtâtà iaiha ma'e
iapo haw nehe, i'i wà.

11 — Nukwaw kwaw waàmàtry'ym àwàm rehe zaneho haw wà. Zapuner wanuwake zanehemaw rehe, i'i ureàmàtry'ymar uzeupeupe wà. — Zapuner wazuka haw rehe nehe, zapuner wamupytu'u kar haw rehe wama'ereko re zane wà nehe, i'i uzeupeupe wà. **12** Amo Zutew wiko ureàmàtry'ymar wainuinuromo wà. Aze ureàmàtry'ymar

umume'u ureàmàtyry'ym àwàm uzeupeupe wà, a'e Zutew ur urewe imume'u pà wà. Màràn haw uzeapo nezewe haw. **13** Na'e amono puruzuka haw teko wanupe ihe kury: takihepuku, u'yw zàwenugar ipuku ma'e, ywyrapar, u'yw. Pitàitàigatu uzeànàm ma'e amono ipàrirogawtàtài iaiha ma'e ikupe kutyr ihe wà, aze ipehegwer a'e pe har nuzapokatu wi kwaw a'e wà rihi.

14 Teko ukyze wà. Aexak wakyze mehe ihe wà. Na'e aze'eg wanuwihaw wanupe, zauxiapekwer wanuwihaw wanupe no. — Pekyze zo zaneàmàtyry'ymar wanuwi nehe. Pema'enukwaw Tupàn Zanezar ipuruzuka awer rehe. Pezàmàtyry'ym peàmàtyry'ymar pe wà nehe, peànàm wapyro pà pe wà nehe, pena'yr penazyr wapyro pà pe wà nehe, penemireko wapyro pà pe wà nehe, penàpuz peneko haw ipyro pà pe wà nehe.

15 Xikwaw zaneàmàtyry'ymar wanemiapo rà. Zaneàmàtyry'ymar ukwaw zaneremigwaw wà. — Tupàn umuaiw zaneremiapo rà a'e, i'i ureàmàtyry'ymar uzeupeupe wà. A'e rupi uruzewyr urema'ereko haw pe kury, ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapo wi haw pe kury.

16 A'e 'ar henataromo aze amo awa uma'ereko wà, amo awa wiko ume'egatu pà wà. Ume'egatu ma'e wereko zeàmàtyry'ymawhu rehe har opo pe wà: u'yw zàwenugar, u'yw wi uzemimaw, ywyrapar, u'yw, kamirtàtài ma'epirer iapo pyrer. **17** Tuwihaw upytywà teko ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapo wi har wà. Pitàitàigatu teko upyhyk ma'e ipàrirogawtàtài iaiha ma'e iapo pyràm pitài opo pe wà. Inugwer opo pe upyhyk amo puruzuka haw wà. **18** Uma'ereko ma'e paw weraha takihepuku uku'aw pixi haw rehe wà. Ume'egatu ma'e xi'àm ma'e'ak kwer iapo pyrer ipy àrà. upu'àm heruwake a'e. Nezewe mehe ukwaw kar putar waàmàtyry'ymar wahem haw a'e nehe. **19** Na'e aze'eg teko wanupe kury, wanuwihaw wanupe no, zauxiapekwer wanuwihaw wanupe no. — Zanema'ereko haw uhàhàz a'e. A'e rupi zapyta muite zanezewizewi ipàrirogawtàtài iaiha ma'e rehe zanezewi.

20 Aze peinu xi'àm ipy mehe nehe zaneàmàtyry'ymar wanur haw imume'u mehe nehe, pezemono'og heywyr nehe. Tupàn Zanezar uzàmàtyry'ym a'e teko zaneinuinuromo a'e wà nehe.

21 Nezewe haw uruzapo ure. Tuweharupi, uruzypyrog kwarahy them mehe. Urumumaw 'ar katu urema'ereko pà. Xo zahytata wazexak kar mehe zo urupytu'u. Amo uma'ereko ma'e uzapokatu ipàrirogawtàtài iaiha ma'e wà. Amogwer uma'ereko ma'e upyta ume'egatu ma'e romo u'yw puku hereko pà wà.

22 A'e 'ar mehe we aze'eg uma'ereko ma'e wanuwihaw wanupe. — Pe nehe, pepytywà har wà nehe no, ikatu putar Zeruzarez pupe peker àwàm nehe. Nezewe mehe zapuner 'aromo zanema'ereko haw rehe nehe. Zapuner pyhaw ume'egatu ma'e romo zanereko haw rehe nehe no, a'e wanupe. **23** Ihe ihe, herehe we har wà, ihewe uma'ereko ma'e wà, zauxiapekwer herehe uzekaiw ma'e wà, ni pitài nurenuhem kwaw urema'e. Te ureker mehe nurenuhem kwaw urekamir, ni ureremyhar. Tuweharupi urereko urema'e puruzuka haw urepo pe ure.

Ma'erahy hemetarer 'ym ma'e wanupe ipuraraw haw

5 **1** Amo 'ar pawire teko tetea'u wà, awa wà, kuzà wà no, uzypyrog wànàm Zutew wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà wà kury. **2** — Ureànàm heta tetea'u wà. Uruputar arozràn ureremi'u rà. romo ure. Nezewe mehe nurumàno kwaw nehe, i'i amo wà.

3 — Urume'eg ureko ta'e urumàno etea'i ure xe. Urume'eg ma'ywa tyw, urume'eg ureràpuz no, arozràn ime'eg kar pà, i'i amo wà.

4 — Urereko ma'etymaw ure. Urereko ma'ywa tymaw no. A'e rupi tuwihawete wenez ureremetarer ikurer urewe a'e. Uruenoz temetarer amo pe tuwihawete pe imono pà. Amo 'ar mehe urumuzewyr putar a'e temetarer izar pe nehe, i'i amo wà.

5 Uruiko ureiwy rehe har Zutew waànàm romo ure. Ura'yr ikatu wana'yr wazàwe a'e wà no. Nezewe rehe we oromono urera'yr

amo pe uma'ereko e ma'e romo ure wà. Urume'eg amo urerematarer amo pe uma'ereko e ma'e romo ure wà no. Nurupuner kwaw ma'e iapo haw rehe a'e ikatu 'ymaw wi urehemaw rehe. Ta'e amo upyro urema'etymaw urewi wà xe. Upyro ma'ya tyw urewi wà no, i'i wà.

6 Ihe Neemi ainu a'e ma'e paw imume'u haw ihe. Henu mehe aikwahy. **7** — Azapo putar amo ma'e ihe nehe, a'e hezeupe. Aze'egahy teko wanuwihaw wanupe, zauxiapekwer wanuwihaw wanupe no. — Pemunar peiko penywyr rehe, a'e wanupe. Hema'enukwaw amo ma'e rehe. Na'e amono'og teko paw ihe wà kury, a'e ma'e rehe heze'eg pà wanupe kury. **8** Amo kwarahy rehe zaneànàm Zutew uzeme'eg uma'ereko e ma'e romo amo wanupe wà, ta'e wanematarer upaw wanuwi a'e xe. Tematarer heta mehe ko 'ar rehe urume'eg kar wi a'e Zutew uruiko wazar wi ure wà kury, uzeupe uma'ereko ma'e romo wamuigo kar pà ure wà kury. Ko 'ar rehe peànàm uzeme'eg kar waiko peme wà, ta'e wanematarer upaw iko wanuwi a'e no xe. Wiko Zutew romo wà. Peiko Zutew romo no. Maràzàwe tuwe aipo pa, a'e wanupe. Tuwihaw nuzeg kwaw wà. Nuexak kwaw tuwihaw wazeg iwazar haw izupe wà.

9 Na'e aze'eg wi wanupe kury. — Penemiapo na'ikatu kwaw. Aze mo pekyze Tupàn wi ikatu ma'e iapo pà, ikatu mo. Nan. Pezapo ikatu 'ym ma'e. A'e rupi zaneàmätyry'ymar uze'eg urywahyahy zanerehe wà. **10** Ihe ihe, herehe we har wà, ihewe uma'ereko ma'e wà, oromono tematarer imuzewyr pyràm teko wanupe. Oromono arozràn imuzewyr pyràm wanupe no. Urumunàn putar wanewer haw ure nehe. Pemuzewyr kar zo urerematarer nehe, pemuzewyr kar zo arozràn nehe, uru'e putar wanupe nehe. **11** A'e rupi pemunàn peme wanewer haw nehe no: tematarer, win, uri kawer. Pemuzewyr kar wama'etymaw wanupe nehe no, ma'ya tyw nehe no, uri tyw nehe no, wanàpuz nehe no, a'e wanupe.

12 Tuwihaw uwazar heze'eg ihewe wà. — Ikatu. Uruzapo putar neremiapo kar nehe.

Urumuzewyr putar wama'e wanupe nehe. — Pemuzewyr urerematarer urewe nehe, nuru'e kwaw wanupe nehe, i'i ihewe wà. Na'e ainoz xaxeto wamuwà ihewe wà kury. — Pemume'uahy a'e ma'e iapo àwàm xaxeto wanenataromo nehe, a'e tuwihaw wanupe. Umume'uahy wà. **13** Na'e anuhem pàn heku'aw har kury. Amutuhug kury. — Nezewe Tupàn umutuhug putar wazài wemimume'u kwer iapo 'ym àrà m a'e wà nehe, a'e wanupe. — Tupàn upyro putar hàpuz izuwi nehe. Umuigo kar putar ma'e hereko 'ymar romo nehe, a'e wanupe. — Azeharomoete nehe. Tuwe nezewe uzeapo nehe, i'i a'e pe har paw wà. Na'e umume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu haw wà. Uzapo ma'e wemimume'u kwer rupi katete wà.

Neemi ikatu haw

14 Amumaw 12 kwarahy Zuta ywy rehe har wanuwihaw romo hereko pà ihe. Azyppyrog Arataxer tuwihawete romo heko mehe 20 haw kwarahy mehe. Te 32 haw kwarahy mehe aiko tuwihaw romo. Teko umur temi'u ihewe a'e kwarahy rehe wà, ta'e tuwihaw romo aiko ihe xe. A'e kwarahy nà nàn ni ihe ni heànàm nuru'u kwaw a'e temi'u ure. **15** Amo awa wiko tuwihaw romo tuwihaw romo hereko 'ym mehe wà. A'e tuwihaw ipuhuz katu teko wanupe wà. — Pemur parat pitài kir ru'u ihewe nehe, i'i wanupe wà. Ume'eg kar temi'u a'e tematarer pupe wà. Ume'eg kar win ipupe wà no. Te tuwihaw wanupe uma'ereko ma'e imunar teko wanehe wà. Ihe naiko kwaw wazàwe ihe. Ta'e akyze Tupàn wi ihe xe. **16** Ama'ereko hekàgaw rupi paw rupi ihe, ipàrirogawtàtà iaiha ma'e iapo wi pà ihe. Name'eg kar kwaw ni pitài ywy hezeupe. Ihewe uma'ereko ma'e paw hepytywà iapo wi haw rehe wà no. **17** Amuger kar 150 Zutew heràpuz me ihe wà, wanuwihaw wanehe we ihe wà. Amuger kar teko amo ae ywy rehe har heràpuz me ur ma'e kwer paw rupi heràpuz me ihe wà no. **18** Tuweharupi azuka kar ma'ea'yr ihe: tapi'ak awa, 6 àràpuhàràn hawitu ma'e kuzà ikatu wera'u ma'e wà, zapukaz

tetea'u wà. 10 'ar ipaw nànan amur kar amo win no. Akwaw teko wama'ereko haw ipuhuz katu haw. A'e rupi naenz kwaw temetarer tuwihaw pe imur pyràm wanupe ihe.

19 O Tupàn, ko ma'e ainoz newe. Azapo ma'e tetea'u 'aw teko wanupe ihe. Nereharaz zo heremiapo kwer wi nehe, a'e newe.

Amo umume'u Neemi

pe wemiapo rà m ikatu 'ym ma'e wà

6 1 Xàmàràt, Tomi, Zezez, amogwer ureàmàtryy'ymar wà, ukwaw ipàrirogawtâtà iaiha ma'e imumaw pawer wà. Ukwaw teixe haw heta 'ymaw hehe wà. Xo ukenawhu zo nurumupu'am kwaw i'amaw rehe ure rihi. 2 Na'e Xàmàràt a'e, Zezem a'e no, umur kar uze'eg ihewe wà kury. — Ezur ureàwàxi pà amo taw ywyàpyznaw Ono her ma'e rehe har pe nehe, i'i ihewe wà. Na'ize'eg wer kwaw ihewe wà. Ipurapo wer ikatu 'ym ma'e rehe ihewe wà. 3 Na'e amono kar heze'eg heraha har wanupe ihe wà kury. — Azapo amo hema'ereko haw teko ihe. Napuner kwaw hepytu'u haw rehe. Napuner kwaw a'e taw pe hezewyr haw rehe kury. Naezar kwaw ko ma'ereko haw peme heze'eg pà nehe, a'e wanupe heze'eg imono kar pà.

4 Umur wi a'e uze'eg zàwegatete har ihewe wà. 4 haw umur ihewe wà. 4 haw amono kar waze'eg iwazar haw zàwegatete no, wanupe no.

5 Na'e Xàmàràt umuapyk uze'eg ihewe pape rehe imur kar pà kury. 5 haw rehe amo Xàmàràt hemiruze'eg werur a'e pape ihewe. 6 Nuwàpyty m kwaw upape imur mehe. Nezewe i'i. — Zezem uze'eg nezewe ihewe a'e. — Teko zaneiw y huwake wiko ma'e uze'eze'eg waiko nezewe wà. — Neemi a'e, Zutew a'e wà no, uzàmàtryy'ym putar tuwihawete a'e wà nehe. A'e rupi uzapo ipàrirogawtâtà iaiha ma'e waiko a'e wà, i'i waiko peme wà, i'i Zezem ihewe. — Neemi wiko putar Zutew wanuwihawete romo a'e nehe, i'i ihewe no. 7 — Neemi werur amo Tupàn ze'eg imume'u har Zeruzarez pe a'e wà no. — Ereiko Zuta ywy rehe har wanuwihawete romo ne, i'i waiko newe wà.

Tuwihawete Arataxer ukwaw putar a'e ma'e a'e nehe. A'e rupi amume'u ko ma'e newe kury. Zazeàwàxi ko ma'e rehe zaneze'eg pà nehe, i'i ihewe.

8 Amono kar ko heze'eg izupe. — Neremume'u kwaw ni pitài ze'eg azeharomoete har. Xo temu'emaw zo eremume'u iko, a'e izupe.

9 Ipurumukyze kar wer urerehe urema'ereko haw imumaw kar pà urewe wà. O Tupàn hemukàg wera'u kar pe nehe kury.

10 A'e 'ar rehe Xemai Nera i ta'yr Meetamew hemimino nupuner kwaw wàpuz wi uhemaw rehe a'e. A'e rupi aeaxak aha ihe. Uze'eg ihewe kury. — Zazeàmim zaha tàpuzuhu pupe Tupàn henaw ikatuahy ma'e pupe nehe. Xiàpyty m ukenaw nehe. Ta'e ur putar nezuka pà a'e wà no xe. Amo 'ar mehe pyhaw ur putar nezuka pà wà nehe, i'i ihewe.

11 Awazar izè'eg izupe. — Naiko kwaw awa uzàn ma'e romo uzeàmim ma'e romo ihe. Aipo aiko agwer awa Tupàn Hàpuzuhu pupe uzeàmim ma'e romo nerenataromo ihe. Nan. Nàzàn kwaw nehe. Nazeàmim pixik kwaw nehe, a'e izupe.

12 Hema'enukwaw a'e ma'e rehe. A'e mehe akwaw ko ma'e. Tupàn nuze'eg kwaw Xemai pe. Nan. Tomi a'e, Xàmàràt a'e no, uze'eg izupe a'e wà. Omono temetarer izupe wà. — Zàzàn tàpuzuhu pupe zanezeàmim pà nehe, ere Neemi pe nehe, i'i izupe wà. 13 Omono temetarer izupe. — Nezewe mehe Neemi ukzye putar nehe, i'i izupe. Aze mo aixe tàpuzuhu pupe, azapo mo ikatu 'ym ma'e Tupàn henataromo. Aze mo azapo a'e ma'e, upuner mo herer ikatu ma'e imumaw paw rehe wà. Nezewe mehe upuner ikàg 'ym ma'e romo hemuigo kar haw rehe wà.

14 O Tupàn hezar. Nema'enukwaw Tomi hemiapo kwer rehe Xàmàràt hemiapo kwer rehe nehe. Ezepyk wanehe nehe. Nema'enukwaw neze'eg imume'u mua'u har rehe nehe. Kuzà a'e. Noani her romo a'e. Nema'enukwaw amogwer neze'eg imume'u mua'u har wanehe nehe no. Uzeagaw hemukyze kar pà wà. Ezepyk wanehe nehe no.

**Umumaw ipàrirogawtàtã
iaiha ma'e iapo haw wà**

15 Umumaw ipàrirogawtàtã iaiha ma'e zahy Eru her ma'e rehe 25 haw 'ar mehe wà. Umumaw 52 'ar iapo pà wà. 16 Na'e ureàmàtry'yimar zaneiwiy huwake wiko ma'e ukwaw imumaw pawer wà kury. Uzemumikahy wà, ta'e ukwaw Tupàn a'e uma'ereko ma'e wapytywà arer romo heko haw a'e wà xe.

17 A'e 'ar rehe Zutew wanuwihaw uzapo pape tetea'u Tomi pe wà. A'e omono kar upape tetea'u wanupe a'e no. 18 Teko Zuta ywy rehe har tetea'u wiko imyrypar romo wà. Ta'e Tomi wiko Zutew Xekani Ara ta'yr her ma'e tazywen romo a'e xe. Ta'yr Zoànà wereko Mezurà Mereki ta'yr tazyr wemireko romo no. 19 Herenataromo uze'eg Tomi hemiapo kwer ikatu ma'e rehe wà. Umume'u heze'eg awer paw Tomi pe a'e wà no. Tomi umur kar wiwi upape. Ipurumukyze kar wer wiwi herehe a'e.

7 1 Umumaw ipàrirogawtàtã iaiha ma'e iapo wi haw wà kury. Umupu'àm ukenawhu paw i'amaw rehe wà no. Umume'u teko tàpuzuhu pupe har wama'ereko haw 'ar wà no: zauxiapekwer wà, uzegar ma'e wà, Erewi izuapyapyr wà. 2 Amuigo kar mokoz awa Zeruzarez wanuwihaw romo ihe wà: herywyr Anani, Ananià zauxiapekwer tàpuztàtã pe har wanuwihaw. Anani weruzar katu Tupàn a'e. Ukyze wera'u Tupàn wi amo wanuwi upaw rupi katete. 3 Aze'eg a'e mokoz awa wanupe. — Xo kwarahy haku wewer mehe zo pewàpytymawok ukenawhu Zeruzarez izywy har nehe, a'e wanupe. — Kwarahy heixe mehe zauxiapekwer wahem 'ym mehe we pewàpytym wi nehe. Pezàpixixixi iwàpytymaw nehe no, a'e wanupe. — Pexaexak tawhu pe har ume'egatu ma'e romo wamuigo kar pà pe wà nehe. Amo upu'àm putar tawhu pupe wà nehe. Amogwer upu'àm putar wàpuz henataromo wà nehe.

Uzewyr ma'e kwer waner

4 Uhua'u Zeruzarez tawhu. Naheta tetea'u kwaw teko ipupe wiko ma'e wà. Uzapo wi xo

màràn tàpuz wà. 5 Tupàn hemuma'enukwaw kar amo ma'e rehe hepy'a pe a'e kury. — Emono'og teko paw ne wà nehe: wanuwihaw wà no, wanàmuz wà no. Eme'e pape waànàm waner hereko har rehe nehe, i'i ihewe. Aexak pape teko Mawiron ywy wi uzewyr ma'e kwer ràgypy waner wanereko har ihe. Na'aw ma'e a'e pape rehe imuapyk pyrer xe kury:

6 Kwehe mehe tuwihawete Namukonozor weraha Izaew izuapyapyr tetea'u Mawiron ywy rehe wemipyhyk kwer romo a'e wà. Heta tetea'u Zuta ywy rehe har a'e teko wainuinuromo wà. A'e teko uzewyr Zeruzarez pe Zuta ywy rehe wà. Pitàitàigatu uzewyr tawhu weko awer pe wà. 7 Na'aw wanuwihaw waner xe wà: Zurupapew, Zuzue, Neemi, Azari, Hami, Namani, Monekaz, Miwizà, Miziperet, Migiwaz, Neum, Mana.

8-25 Na'aw teko Izaew uzeànànàm ma'e Mawiron ywy wi uzewyr ma'e kwer waner xe wà: Amume'u wanuwihaw waner wà, waneta haw pitàitàigatu no. Paroz 2.172; Xepaxi 372; Ara 652; Paat-Moaw (Zezua izuapyapyr wà, Moaw izuapyapyr wà no) 2.818; Erom 1.254; Zatu 845; Zakaz 760; Minuiz 648; Memaz 628; Azgaz 2.322; Anonikà 667; Migiwaz 2.67; Anim 655; Ater (Ezeki inugwer her ma'e) 98; Azu 328; Mezaz 324; Arip 112; Zimeàw 95.

26-38 Amo teko uzewyr wà no. Waipy wiko amo tawhu pupe wà. Na'aw a'e teko a'e tawhu pe har uzewyr ma'e kwer waner xe wà: Amuapyk putar tawhu her xe, ipupe har waneta haw no. Merez, Neto rehe we 188; Anatot 128; Mete-Azimawet 42; Kiriati-Zeàri, Xepir, Meerot 743; Hama, Zema 621; Mikimaz 122; Metew, Ai 123; Nemo inugwer 52; Eràw inugwer 1.254; Ari 320; Zeriko 345; Iroz, Ani, Ono 721; Xenaa 3.930.

39-42 Na'aw xaxeto waànàm waner ipyhyk awer wi uzewyr ma'e kwer waner xe wà: Zenai (Zezua izuapyapyr wà) 973; Imer 1.052; Pazur 1.247; Ari 1.017.

43-45 Na'aw Erewi izuapyapyr uzeànànàm ma'e ipyhyk awer wi uzewyr ma'e kwer waner xe wà: Zezua, Kazimiew (Onowia

izuapyapyr wà) 74; Zegar haw iapo har tàpuzuhu pupe har wà 148; Zauxiapekwer tàpuzuhu rehe uzekaiw ma'e ('Aw awa wazuapyapyr wà: Xaru, Ater, Tawmon, Aku, Axita, Xomaz) 138.

46-56 Tàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e ipyhyk awer wi uzewyr ma'e kwer wà: Zia, Azupa, Tamaot, Keroz, Xia, Panom, Eremana, Agama, Xawmaz, Ànà, Zinew, Kaar, Heai, Hezi, Nekona, Kàzà, Uza, Pazez, Mezaz, Meuni, Nepixi, Makemuk, Akupa, Arur, Mazirit, Mei, Aruza, Marako, Xi, Tama, Nezi, Axipa.

57-59 Xàrumàw pe uma'ereko ma'e wazuapyapyr ipyhyk awer wi uzewyr ma'e kwer: Xotaz, Xoperet, Perina, Zara, Narikom, Zinew, Xepaxi, Axiw, Pokeret-Azemai, Amon.

60 Aparar tàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e wazuapyapyr ipyhyk awer wi uzewyr ma'e kwer ihe wà, Xàrumàw pe uma'ereko ma'e wazuapyapyr ihe wà no. Heta 392 wà.

61-62 Na'aw amo awa waner wà: Nerai, Tomi, Nekona. Wazuapyapyr uzewyr amo tawhu wi wà: Tew-Mera, Tew-Aruza, Keru, Anom, Imer. Heta 642 wà. Nupuner kwaw Izaew wazuapyapyr romo weko haw hexak kar haw rehe wà.

63-64 Amo xaxeto waànàm nuexak kwaw pape Izaew wazuapyapyr romo weko haw imume'ur har wà. Na'aw waner xe wà: Omaz, Akoz, Maraziraz. (Kwehe mehe xaxeto imono'og pyrer Maraziraz her ma'e wanu wereko kuzà Maraziraz Zireaz tawhu pe har wemireko romo a'e. Upyhyk watyw her uwer romo a'e.) Izuapyapyr nupuner kwaw uwipy waner hexak kar haw rehe wà. A'e rupi nupuner kwaw xaxeto romo weko haw rehe wà. **65** Zutew wanuwihaw uze'eg nezewe wanupe. — Napepuner kwaw temi'u Tupàn pe imur pyr i'u haw rehe nehe. Aze àg xaxeto omomor Uri Tumi xaxeto romo peneko haw hexak kar pà nehe, xo a'e mehe zo pepuner i'u haw rehe nehe, i'i wanupe.

66-69 42.360 Zutew uzewyr ipyhyk awer wi wà. Na'aw waneta haw wà: wanupe awa uma'ereko e ma'e wà, kuzà uma'ereko ma'e e

wà no 7.337; awa uzegar ma'e wà, kuzà uzegar ma'e wà no 245; kawaru wà 736; kawaràn wà 245; kawarukupewa'a 435; zumen 6.720.

Teko tetea'u umur wemetarer ikurer tàpuzuhu iapo wi katu haw hekuzaromo wà

70-72 Teko tetea'u umur wemetarer ikurer tàpuzuhu iapo wi haw rehe wà. Tuwihaw umur 8,400 kir or. Umur 50 kawaw Tupàn imuwete katu haw romo. Umur 530 xaxeto iaxi'i ipykaw. Teko uzeànàm ma'e wanuwihaw umur 168 kir or wà. Umur 1. 257 kir parat wà no. Amogwer teko umur 168 kir or wà. Umur 1.142 kir parat wà no. Umur 67 xaxeto iaxi'i ipykaw wà no.

73 Teko Izaew paw uzypyrog tawhu Zuta ywy rehe har pupe taw Zuta ywy rehe har pupe wiko pà wà kury: xaxeto wà, Erewi izuapyapyr wà, zauxiapekwer tàpuzuhu rehe ume'egatu ma'e wà, zegar ma'e wà, amo teko wà, tàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e wà.

Umugeta Ezàrà Tupàn ze'eg teko wanupe kury

8 ¹7 haw zahy mehe teko Izaew paw wiko tawhu weko haw pe wà. 'Ar ipy mehe uzemono'og oho Zeruzarez pe wà, katu pe ukenawhu 'Y heta haw her ma'e henataromo wà. Wenez ma'e xaxeto Tupàn ze'eg ikkaw par Ezàrà her ma'e pe wà kury. — Erur Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ze'eg Izaew wanupe imur pyrer Moizez pe imur pyrer nehe, xe urewe nehe, i'i izupe wà. **2** Ezàrà werur a'e pape teko wazemono'ogaw pe. Awa wà, kuzà wà no, kwarearer ma'e kwaw par wà no, kuzàtàigwer ma'e kwaw par wà no, uzemono'og a'e pe wà. **3** A'e pe katu pe ukenawhu henataromo Ezàrà umugeta Tupàn ze'eg teko wanupe kury. Uzypyrog kwarahy ihem mehe. Umugeta wi wi te kwarahy wapytepe hin mehe. Paw rupi uzeapyaka katu hehe uzekaiw katu pà wà.

4 Ezàrà u'àm ywyrapew rehe. Teko uzapo a'e ywyrapew izupe wà. — Epu'àm hehe Tupàn ze'eg imugeta mehe nehe, i'i izupe wà.

lawyze har rehe amo awa u'am wà: Maxixi, Xema, Anai, Uri, Iwki, Mazez. Iahurehe u'am amo awa wà no: Penai, Mizaew, Mawki, Azu, Azimanana, Zakari, Mezurà.

5 Ezàrà upyta a'e pe wyrapew rehe iaiha katu haw pe teko wanenataromo. Paw rupi ume'e hehe wà. Pape ipiaok mehe upu'am paw rupi wà. 6 Na'e uze'eg Ezàrà wanupe kury. — Pemume'u Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e uhua'u ma'e ikatu haw nehe, i'i wanupe. Teko paw upir uzywa ize'eg iwazar pà izupe wà. — Azeharomoete, azeharomoete, i'i wà. Na'e wapyk upenàràg rehe uwa imuhyk pà ywy rehe wà kury, Tupàn imuwete katu pà wà kury.

7 A'e re upu'am upyta haw pe wà. Na'e Erewi izuapyapyr umume'u Tupàn ze'eg teko wanupe wà. Na'aw waner xe wà: Zezua, Mani, Xeremi, Zami, Aku, Xametaz, Oni, Mazez, Kerit, Azari, Zozamaz, Ànà, Perai. 8 Umugeta Tupàn ze'eg oho waiko wà. Na'e umume'u katu a'e ze'eg wanupe wà no. Nezewe mehe teko ukwaw katu wà.

9 Tupàn ze'eg imugeta haw henu mehe teko uzai'o wà. Na'e tuwihaw Neemi a'e, xaxeto Ezàrà Tupàn ze'eg kwaw katu har a'e no, Erewi izuapyapyr a'e pe har a'e ze'eg imume'u har a'e wà no, uze'eg teko wanupe ma'e imume'u katu pà wà kury. — Ko 'ar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e omonokatu uzeupe a'e. A'e rupi pezemumikahy zo nehe. Pezai'o zo nehe. 10 Peho peneko haw pe zegar hawhu iapo pà nehe. Aze naheta kwaw ma'e zegar haw rehe har amo pe nehe, pemono penemi'u rà m ikurer izupe nehe. Pemono win ikurer izupe nehe no. Ko 'ar uzemonokatu Tupàn Zanezar pe. A'e rupi pezemumikahy zo nehe. Penurywete haw Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e hemimur rà m pemukàg kar putar a'e nehe, i'i wanupe wà.

11 Erewi izuapyapyr oho teko wamytemyteromo wà. — Pezemumikahy zo 'ar imonokatu pyrer ko 'ar zàwenugar rehe nehe, i'i oho waiko wanupe wà. 12 Na'e teko paw oho weko haw pe wà. Umai'u urywete pà wà. Ui'u win pupe urywete pà wà no. Ma'e hereko har omono ma'e hereko 'ymar wanupe

wà. Ta'e wenu katu Tupàn ze'eg wanupe imugeta pyrer a'e wà xe.

Mynkaw Tàpuzràn her ma'e

13 Iku'egwer pe oho Ezàrà ipyr wà: teko uzeànàm ma'e wà, xaxeto wà, Erewi izuapyapyr wà. Izemu'e wer Tupàn ze'eg rehe hehe we a'e wà. 14 Kwehe mehe Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e umuigo kar Izaew tàpuzràn pupe zegar hawhu Tàpuzràn her ma'e rehe a'e wà. Umume'u a'e ze'eg Moizez pe. A'e teko Ezàrà ipyr uzemu'e ma'e wexak a'e ze'eg pape rehe imuapyk pyrer wà kury.

15 Na'e umume'u kar ko ze'eg Zeruzarez tawhu pe har nà nàn, amogwer tawhu pe har nà nàn no, taw pe har nà nàn no. — Pehem peho wytyr rehe ma'e 'yw hàkàgwer herur pà nehe: wywra pin her ma'e hàkàgwer, uri hàkàgwer, muruta hàkàgwer, inaza rà n hàkàgwer, amo i'yw hàkàgwer. Pezapo tàpuzràn Tupàn ze'eg rupi katete nehe.

16 Na'e teko paw oho ma'e'yw hàkàgwer herur pà wà kury. Uzapo tàpuzràn wàpuz henataromo katu pe wà, uma'etymaw rehe wà no, tàpuzuhu huwake katu pe wà no, katu pe ukenawhu 'Y heta haw her ma'e huwake wà no, ukenawhu Eparai her ma'e huwake wà no. 17 Upyhyk awer wi uzewyr ma'e kwer paw uzapo tàpuzràn wà, ipupe upyta pà wà. Zuzue Nun ta'yr heko mehe arer we teko nuzapo pixik kwaw zegar hawhu tàpuzràn her ma'e wà. Uzapo wà kury. Hurywete paw rupi iapo mehe wà. 18 Tuweharupi zegar haw 'ar ipy mehe arer we te 'ar iahykaw rehe har mehe umugeta amo Tupàn ze'eg ipegwer wà. Umumaw 7 'ar zegar haw iapo pà wà. 8 haw 'ar mehe uzapo uzemono'ogaw puka haw heta 'ymaw wà kury, zegar haw imumaw pà wà kury. Ta'e ze'eg kwehe arer uzapo kar nezewe haw wanupe a'e xe.

Teko umume'u wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wà

9 17 haw zahy rehe 24 haw 'ar mehe teko Izaew izuapyapyr uzemono'og mai'u 'ymaw iapo pà wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe uzemumikahy haw hexak kar pà wà

kury. **2** Utyryk amo ae ywy rehe har wanuwi a'e 'ym mehe wà. Uzemumikahy haw hexak kar haw rehe umunehew pàn iànàm ma'e ma'eryru iapo pyr wà. Omono ywy uwàkàg rehe wà no. Na'e upu'àm wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà wà kury, uwipy wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà wà no. **3** Amo umumaw na'iruz or uzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ize'eg imugeta pà teko wanupe wà. A'e re umumaw amo na'iruz or wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e imume'u pà Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e imuwete katu pà wà.

4 Amo awa upu'àm ywyrapew Erewi izuapyapyr wapyta haw rehe uzar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e pe uze'eg wahyhaw rupi wà. Na'aw waner xe wà: Zezua, Mani, Kazimiew, Xemani, Muni, Xeremi, Mani, Kenani.

5 Amo Erewi izuapyapyr wenez teko wamuwà Tupàn imuwete katu kar pà wanupe wà. Na'aw waner xe wà: Zezua, Kazimiew, Mani, Azaminez, Xeremi, Oni, Xemani, Petai. — Pepu'àm pezar Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e ikatu haw imume'u pà nehe, i'i wanupe wà. — Pemume'u ikatu haw tuweharupi nehe, azeharomoete nehe. Tuwe teko paw umume'u her ikatuahy ma'e ikatu haw wà nehe. Nezewe rehe we imume'u katu haw nuhyk pixik kwaw nehe, i'i wanupe wà.

***Umume'u wemiapo kwer
ikatu 'ym ma'e Tupàn pe wà***

6 Na'e teko Izaew uze'eg nezewe Tupàn pe wà kury.

O Tupàn, xo ne zo ereiko
Tuweharupi Wiko Ma'e romo ne.
Erezapo ywak. Erezapo zahytata no.
Erezapo ywy. Erezapo yryhu no.
Erezapo yryhu rehe har paw
rupi ne wà no.
Eremonokatu teko paw
wamuikuwe kar pà ne wà.
Ywak rehe har wapyk upenàràg
rehe nemuwete katu pà wà.

7 Ne, o Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e, erexak Àmàràw.

Erepyro Ur tawhu wi Mawiron
ywy ywy wi ne.

Amo ae her eremono izupe:
Àmàràw

8 Nanereityk kwaw a'e.
Erexak heko haw.

A'e rupi erezapokatu
neze'egaw hehe we.

— Amono putar amo teko
wazuapyapyr waiwy peme ihe
nehe, ere izupe. — Kànàà
izuapyapyr waiwy,

Etew izuapyapyr waiwy,

Amohe ywy rehe har waiwy,

Perize izuapyapyr waiwy,

Zemu izuapyapyr waiwy,

Zirikaze izuapyapyr waiwy.

Nezuapyapyr wiko putar a'e ywy
rehe a'e wà nehe, ere izupe.

Erezapo ma'e neze'eg rupi katete ne,
ta'e ereiko uze'eg rupi katete ma'e
iapo har romo ne xe.

9 Ureipy upuraraw ma'erahy tetea'u
Ezit ywy rehe wiko mehe wà.

Erexak ipuraraw mehe ne wà.

— Urepyro pe nehe, i'i newe wà.

Ereinu henoz mehe ne wà,

Yryhupiràg izywyw waneko

mehe ne wà.

10 Erezapo ma'e purumupyтуhegatu
kar haw ikatuahy ma'e

Ezit ywy rehe har wanuwihawete
henataromo,

hehe we har tuwihaw

wanenataromo no,

hemiruze'eg wanenataromo no.

Erepuraraw kar ma'erahy wanupe.

Ta'e erekwaw neremaihu wanupe

wanemipuraraw karer ne xe.

A'e ma'e iapo re teko

paw ukwaw nerer wà,

te ko 'ar rehe wà.

11 Eremuza'ak 'y yryhu mokoz ipegwer
romo ureipy wanuwi ne. Nezewe

- mehe uwahaw yryhu ywy ikàg
ma'e rehe wata pà wà. Erezumim
wanaikweromo ur ma'e kwer 'y
typy ma'e pupe ne wà. Nuzawy
kwaw ita yryhu puruzuka haw
pupe u'ar ma'e kwer wà.
- 12 Eremono kar amo ywàkun
wanenataromo 'aromo ne, waho
àwàm hexak kar pà wanupe ne.
Pyhaw eremono kar tata iaiha
ma'e wanenataromo no.
Uhyape waho àwàm hexak
kar pà wanupe.
- 13 Erewewy ywak wi Xinaz ywytyr rehe.
Ereze'eg neremaihu wanupe.
Eremono neze'eg ikatu ma'e wanupe.
Eremono purumu'e haw
azeharomoete har wanupe no.
- 14 — Pemonokatu mytu'u haw 'ar
ihewe nehe, ere wanupe.
Eremono neze'eg neremiruze'eg
Moizez pe. Umume'u a'e ze'eg
ureipy wanupe.
- 15 Eremur typy'ak ywate
har wanupe wama'uhez mehe.
Eremuhem kar 'y itahu wi
waiwez mehe no.
Eremuigo kar ko ywy izar
romo ne wà.
Eremume'uahy ko ywy
wanupe kwehe mehe.
- 16 Ureipy wiko wera'u wà.
Upytu'u nereruzar har romo wiko
re wà. Na'ipureruzar wer kwaw
neze'eg rehe wà.
- 17 — Nureruzar kwaw neze'eg nehe,
i'i newe wà.
Heharaz neremiapo kwer paw wi wà.
Heharaz purumputyhegatu kar haw
neremiapo wer wi wà no.
Wiko wera'u wà, a'e rupi wexak
amo uwihaw wà.
Urereraha wi pe Ezit pe nehe,
i'i izupe wà.
Heko wer wi amo pe uma'ereko
e ma'e romo wà.
- Nezewe rehe we ereiko Tupàn teko
wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e
wi heharaz ma'e romo ne.
Nekatuahy ne. Puramutar
ma'e romo ereiko.
Mewe katu erekwahy purupe.
Nepurupuhareko haw uhua'u.
A'e rupi na'urereityk kwaw pe ne.
- 18 Umupyràn itatàtà tapi'ak awa
hagapaw romo iapo pà wà.
— Tupàn urezar, i'i hagapaw pe wà.
— Urepyro pe Ezit ywy wi ne,
i'i izupe wà.
O Tupàn, uze'eg zemueteahy
nerhe wà.
- 19 Nezewe rehe we nereityk kwaw
ywyxigu heta haw pe ne wà.
Ta'e nepurupuhareko haw uhua'u xe.
Neremunyryk kwaw ywàkun
wanuwi. Neremunyryk kwaw
tata iaiha ma'e wanuwi no.
A'e ma'e wexak kar waho àwàm
wanupe 'aromo, pyhaw no.
- 20 Eremur nerekwé ikatu ma'e wanupe.
Nerekwe umu'e wanemiapo
rà m rehe wà.
Eremur mana ywak wi wanemi'u romo.
Eremur 'y wanupe wai'uwez haw
imumaw pà no.
- 21 Eremumaw 40 kwarahy ywyxigu haw
rehe wamuigo kar pà ne.
Uhyk ma'e wanupe paw rupi.
Wama'e na'iaiw kwaw wanuwi.
Wapy nahezun kwaw.
- 22 Eremur teko waiwy neremaihu
wanupe. Eremur tuwihaw waiwy
wanupe no.
Eremur wanuwake har waiwy
wanupe no.
Izaew upyro Ezemon waiwy wà.
Xeom wiko Ezemon ywy rehe har
wanuwihaw romo.
Upyro Mâxà waiwy wà. Og wiko Mâxà
ywy rehe har wanuwihawete romo.
- 23 Eremur wazuapyapyr wanupe wà.
Wazuapyapyr waneta haw

- nuzuawy kwaw zahytata ywak rehe har waneta haw.
 Ererur xe ko ywy rehe wamuikuwe kar pà ne wà.
 Eremume'uahy ko ywy waipy wanupe kwehe mehe.
- 24** Upyro Kànàà izuapyapyr waiwy wà.
 Ereityk teko a'e ywy rehe wiko ma'e ne wà.
 Eremur nekàgaw neremiaiuh wanupe. A'e rupi upuner wemimutar iapo haw rehe wà, teko Kànàà ywy rehe har wanupe wà, wanuwihawete wanupe wà no.
- 25** Neremiaiuh upyro tawhu wà.
 Pàrirogawtātà iaiha ma'e umàmàn a'e tawhu waiwyr.
 Upyro ywy ikatu ma'e wà.
 Upyro tãpuz temetarer pupe tynehem ma'e wà no.
 Upyro ywykwar 'y rehe we har romo iapo pyrer wà.
 Upyro amo ma'e wà no: Uri 'yw, ma'e'a 'yw, ma'ywa tyw.
 U'u ma'e wemimutar paw wà.
 Te ikyra katu wà.
 Upyro ikatu ma'e neremimur kwer paw rupi katete wà.
- 26** Nezewe rehe we neremiaiuh nereityk neze'eg heruzar ire upytu'u pà wà.
 Uzewyr newi wà, uzewyr neze'eg wi wà no.
 Uzuka neze'eg imume'u har wà.
 Neze'eg imume'u har umume'u ikatu ma'e wanemiapo ràm wà.
 — Pezewyr Tupàn pe nehe, i'i wanupe wà.
 Neremiaiuh uze'eg zemueteahy tetea'u nerehe wà.
- 27** A'e rupi erepyhyk kar waàmàtry'yamar wanupe ne wà.
 Eremuigo kar waàmàtry'yamar wanuwihaw romo ne wà.
 Ma'erahy ipuraraw mehe uze'eg newe wà. — Urepytywà pe nehe, i'i newe wà.

- Ywak rehe nereko mehe erewazar waze'eg wanupe.
 Erepuhareko katu ne wà. A'e rupi eremur kar tuwihaw wanupe ne wà.
 Tuwihaw upyro neremiaiuh waàmàtry'yamar wanuwì wà.
- 28** Zeàmàtry'yam 'ymaw izewyr mehe neremiaiuh uzapo wi ikatu 'ym ma'e wà.
 Ereityk kar wi waàmàtry'yamar wanupe ne wà.
 Uzemumik wi wemiapo kwer ikatu 'ym ma'e rehe wà.
 — Urepyro pe nehe, i'i wi newe wà.
 Waze'eg mehe erenu ne wà. Ereinu wiwi tuweharupi ne wà.
 Erepyro ne wà, ta'e erepuhareko katu ne wà xe.
- 29** — Peruzar hepurumu'e awer nehe, ere wanupe.
 Wiko wera'u wà. A'e rupi weityk neremiapo kar wà.
 Uzapo ikatu 'ym ma'e neze'eg heruzar 'ym pà wà.
 Neze'eg heruzar haw weraha teko wanekuwe àwàm pe wà.
 Nezewe rehe we nuweruzar kwaw wà. Nereityk wà.
 Nanereruzar kwaw wà. — Nuweruzar kwaw neze'eg nehe, i'i newe wà.
- 30** Kwarahy nànàn ereze'eg wanupe. Iàrew nekwahy haw.
 Eremur kar nerekwè neze'eg imume'u har wanupe.
 Neze'eg imume'u har umume'u wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e wanupe.
 Nezewe rehe we neremiaiuh wà, wiko ma'e henu 'ymar romo wà.
 A'e rupi eremuigo kar teko amo ae ywy rehe har ne wà, neremiaiuh wazar romo ne wà.
- 31** Erepuhareko katu ne wà.
 A'e rupi nereityk kwaw ne wà.
 Neremumaw kwaw ne wà.
 Ereiko Tupàn upurupuhareko katu ma'e romo. Ereiko Tupàn ikatu ma'e romo.

- 32 O Tupàn urezar, nehua'u wera'u ne.
Eremukyze katu teko ne wà.
Erepuner wera'u no.
Erezapo tuwe neremiapo ràm
purupe neremimume'u kwer no.
Kwehe mehe Axir ywy rehe har
wiko urezar romo a'e wà.
A'e 'ar mehe arer we urupuraraw
ma'erahy tetea'u ure.
Ureruwihawete wà, ureruwihaw wà no,
xaxeto wà no, neze'eg imume'u
har wà no,
ureipy wà, ureànàm paw wà no,
paw rupi katete
urupuraraw ma'erahy tetea'u ure.
Nema'enukwaw ureremipuraraw
rehe nehe.
- 33 Nekatu urerehe nezepyk mehe.
Uruzapo ikatu 'ym ma'e ure. Nezewe
rehe we na'urereityk kwaw pe ne.
- 34 Ureipy wà, ureruwihawete wà no,
ureruwihaw wà, xaxeto wà no,
nuweruzar kwaw neze'eg wà.
Nuweruzar kwaw neremiapo kar wà.
Nuzekaiw kwaw neze'eg rehe wà.
- 35 Tuwihawete weruze'egatu neremiaihi
wà, ta'e ereruze'egatu kar wanupe
ne wà xe.
A'e teko wikuwe ywy uhua'u ma'e
rehe wà, wanupe neremimur kwer
rehe wà.
Nezewe rehe we nanemuwete
katu kwaw wà.
Nuzemumikahy kwaw wemiapo
kwer ikatu 'ym ma'e rehe wà.
- 36 Ko 'ar rehe uruiko amo pe uma'ereko
e ma'e romo ureiwy neremimur
kwer rehe ure kury,
ko ywy ikatua'hy ma'e ureremi'u
imur har rehe ure kury.
- 37 Ko ywy rehe hezuz ma'e i'a kwer
omono kar tuwihawete wanupe.
Eremuigo kar a'e awa tuwihawete
romo ne wà, a'e rupi upuraraw
kar ma'erahy urewe wà.
Ta'e uruiko ikatu 'ym ma'e iapo
har romo ure xe.

Uzapo wemimutar urewe wà,
tapi'ak urereimaw wanupe wà no.
Uruzemumikahy ure. Urupurarawahy
ma'erahy uruiko no, i'i wà.

Umuapyk teko uze'egatu haw pape rehe wà

38 A'e rupi ure Izaew ure, uruzapokatu
ureze'egaw uruiko pape rehe imuapyk pà ure
kury. Ureruwihaw wà, Erewi izuapyapyr
ureinuinuromo har wà, xaxeto ureinuinuromo
har wà, umuapyk putar uwer a'e pape rehe
wemiapo ràm imume'uahy pà a'e wà nehe.

10 ¹ Tuwihaw Neemi Akari ta'yr ràgpyy
umuapyk uwer pape rehe. A'e re
Zeneki umuapyk uwer hehe. Na'aw amogwer
uwer imuapyk arer waner xe wà:

2-8 Xaxeto wà: Xerai, Azari, Zeremi, Pazur,
Amaria, Mawki, Atu, Xemani, Maruk, Ari,
Meremot, Omani, Taniew, Zinetom, Maruk,
Mezurà, Awi, Miami, Mazi, Miwgaz, Xemai.

9-13 Erewi izuapyapyr wà: Zezua Azani
ta'yr, Minui Enanaz izuapyr, Kazimiew,
Xemani, Oni, Kerit, Perai, Anà, Mika, Heo,
Azawi, Zakur, Xeremi, Xemani, Oni, Mani,
Meninu.

14-27 Teko wanuwihaw wà: Paro,
Paat-Moaw, Eràw, Zatu, Mani, Muni, Azigaz,
Memaz, Anoni, Migiwaz, Anim, Ater, Ezeki,
Azur, Oni, Azu, Mezaz, Arip, Anatot, Nomaz,
Mazipi, Mezurà, Ezir, Mezezamew, Zanak,
Zanua, Peraxi, Anà, Anai, Ozez, Anani, Axu,
Aroe, Pirea, Xomek, Heu, Azamina, Mazez,
Aiaz, Anà, Ana, Maruk, Arip, Mana.

Teko uzapokatu uze'egaw Tupàn henataromo wà

28 Teko Izaew wà, xaxeto wà, Erewi
izuapyapyr wà, zauxiapekwer tàpuzuhu pe
har wà, tàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e wà,
tàpuzuhu pupe uzegar ma'e wà, ure paw
rupi ure, ureruzar Tupàn ze'eg ure kury. Ure
paw rupi ure, ureremireko wà, urera'yr ma'e
kwaw par wà, urerazyr ma'e kwaw par wà,
urutyryk Izaew izuapyapyr 'ym ureiwy rehe
wiko ma'e wanuwi ure. ²⁹ Uruzapokatu
ureze'egaw ureruwihaw wanehe we,

nezewe haw imume'u pà ure. — Uruikuwe putar Tupàn ze'eg rehe ure nehe. Umur a'e ze'eg wemiruze'eg Moizez pe kwehe mehe. Moizez umur ureipy wanupe. Aze Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e urezar uzapo kar wyzài ma'e urewe nehe, uruzapo putar a'e ma'e ure nehe. Ureruzar putar ize'eg paw rupi nehe, hemiapo kar paw rupi nehe no. Aze uruzuhaw ko ureze'eg nehe, tuwe Tupàn umur uze'egaiw urerehe nehe.

30 Noromono kwaw urerazyr amo ywy rehe arer ureiwy rehe wiko ma'e wanupe wanemireko romo ure wà nehe. Nurupyhyk kwaw wanazyr urera'yr wanemireko ràm romo ure wà nehe no.

31 Aze amo ywy rehe arer werur arozràn ime'eg myràw urewe mytu'u haw 'ar mehe wà nehe, aze werur wyzài ma'e urewe mytu'u haw 'ar mehe wà nehe, wyzài 'ar Tupàn pe imonokatu pyr mehe wà nehe, nurume'eg kar kwaw a'e ma'e ure nehe. 7 haw kwarahy nànan noropo'o kwaw ywy rehe hezuz ma'e nehe. Urumunàn putar temetarer urewe imekuzar pyràm paw a'e kwarahy mehe nehe no.

32 Ure pitàitàigatu kwarahy nànan oromono putar 4 kàràw parat xaxeto wanupe ure nehe, tàpuzuhu pe ima'ereko haw imekuzar pà ure nehe.

33 Oromono putar ma'e Tupàn imuwete katu haw tàpuzuhu pupe har rehe har nehe: typy'ak Tupàn pe imono pyràm, arozràn imono pyràm tuweharupi har, arozràn xewar her ma'e tuweharupi har, ma'ea'yr tuweharupi izuka pyràm hany pyràm paw rupi wà, Tupàn pe imono pyràm mytu'u haw 'ar rehe har, zegar haw zahy pyahu 'ar rehe har, amo zegar haw rehe har, amo Tupàn pe imonokatu pyràm, amo ma'e izupe imono pyràm Izaew wanemiapo kwer ikatu 'ym ma'e hekuzaromo har, wyzài ma'e tàpuzuhu pupe àràw.

34 Amo umur putar zepe'aw wà nehe. Xaxeto wapy a'e zepe'aw tàpuzuhu pupe ma'ea'yr iwy pe. Uzuka a'e ma'ea'yr Tupàn Tuweharupi Wiko Ma'e Zanezar pe ize'eg rupi katete wà. Kwarahy nànan ure ure, xaxeto wà no, Erewi izuapyapyr wà no,

oromomor putar ita'i ma'e papar haw hereko har ure nehe, a'e zepe'aw imur àràw wanexanexak pà ure nehe.

35 Kwarahy nànan urerur putar arozràn ipo'o pyrer ipy tàpuzuhu pe ure nehe, xewar ipy herur pà ure nehe no, ma'e'a kwer ipo'o pyrer ipy herur pà ure nehe no.

36 Urerur putar urera'yr ipy paw rupi tàpuzuhu pe ure wà nehe no. Xaxeto omonokatu urera'yr ipy Tupàn pe ize'eg rupi katete a'e wà nehe no. Urereimaw imemyr ipy oromono putar Tupàn pe ure wà nehe no: tapi'aka'yr awa, àràpuhàràw hawitu ma'e awa, àràpuhàrànete awa.

37 Urerur putar arozràn ipy imuku'i pyrer typy'ak romo iapo pyràm xaxeto tàpuzuhu pupe har wanupe nehe, kwarahy nànan nehe. Urumur putar amo ma'e Tupàn pe nehe no: win, uri kawer, ma'e'a kwer paw ikurer. Oromono putar ureremipo'o kwer ikurer Erewi izuapyapyr wanupe nehe. Aze heta 10, oromono putar pitài wanupe nehe. A'e upyhyk ma'e ipo'o pyrer ikurer wà, aze heta ma'etyraw tawhu pe har wanupe wà.

38 Amo xaxeto Àràw izuapyr wiko putar a'e Erewi izuapyapyr wainuromo a'e ipo'o pyrer ikurer imono'og mehe a'e nehe. Aze heta 10 a'e imono'og pyrer nehe, umunryk putar pitài ikurer wà nehe. Erewi izuapyapyr weraha putar a'e ikurer tàpuzuhu pe wà nehe, a'e pe har wama'e ràm romo wanemi'u ràm romo wà nehe. **39** Teko Izaew wà, Erewi izuapyapyr wà, umur putar ma'e wà nehe: arozràn, win, uri kawer. Omonokatu putar a'e temi'u tàpuzuhu pupe ma'e imonokatu haw pupe wà nehe. Xaxeto upyta a'e pe wà. Zauxiapekwer tàpuzuhu pe har upyta a'e pe wà no. Uzegar ma'e upyta a'e pe wà no. Nuruityk kwaw Tupàn urezar hàpuzuhu ure nehe.

Teko Zeruzarez pupe wiko ma'e wà

11 ¹Izaew wanuwihaw upyta Zeruzarez pe wiko pà wà. Amogwer teko omomor ita'i ma'e papar haw hereko har wà, tawhu Tupàn pe imonokatu pyrer pupe wiko ma'e ràm wanexanexak pà wà. Wexak

pitài 10 uzeànàm wanuwi wà. Amogwer teko wiko amogwer tawhu pupe wà, amogwer taw pupe wà no. **2** Amo teko wiko Zeruzarez pupe wà, ta'e heko wer a'e pe wà xe. Teko omono uze'egatu a'e tawhu pupe wiko ma'e wanehe wà.

3 Teko Izaew wà, xaxeto wà, Erewi izuapyapyr wà, tàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e wà, Xàrumàw pe uma'ereko ma'e wazuapyapyr wà, upyta amogwer weko haw pe wà, tawhu pe wà, taw pe wà no. Na'aw Zuta ywy rehe har wanuwihaw Zeruzarez pupe wiko ma'e waner xe wà:

4 Zuta izuapyapyr wà: Atai Uzi ta'yr Zakari hemimino. Na'aw wapy waner wà: Amaria, Xepaxi, Maararew. Wiko Perez Zuta ta'yr izuapyapyr romo wà.

5 Mazez Maruk ta'yr Ko-Oze hemimino. Na'aw wapy waner wà: Azai, Anai, Zoariw, Zakari. Wiko Xera Zuta ta'yr izuapyapyr romo wà.

6 Heta 468 awa ukyze 'ym ma'e Perez izuapyapyr wà.

7 Mezàmi izuapyapyr wà. Xaru Mezurà ta'yr Zoez hemimino. Na'aw wapy waner wà: Penai, Korai, Mazez, Ixiew, Zezai.

8 Kamaz, Xaraz: Xaru iànàmete wà. 928 awa Mezàmi izuapyapyr upyta Zeruzarez pupe wiko pà wà. **9** Zoew Zikiri ta'yr wiko wanuwihaw romo. Zuta Xenua ta'yr wiko wanuwihaw hake har romo.

10 Xaxeto wà: Zenai Zoariw ta'yr, Zakim.

11 Xerai Iwki ta'yr Mezurà hemimino. Na'aw wapy waner wà: Zanak, Maraiot, Aitu tàpuzuhu rehe uzekaiw ma'e wanuwihaw.

12 822 teko a'e uzeànàm ma'e wainuromo har uma'ereko tàpuzuhu pupe wà. Anai Zeroàw ta'yr Perari hemimino. Na'aw wapy waner wà: Àzi, Zakari, Pazur, Mawki.

13 242 teko a'e uzeànàm ma'e wainuromo har wiko wànàm wanuwihaw romo wà. Amaxaz Azarew ta'yr Azaz hemimino. Na'aw wapy waner wà: Meziromot, Imer. **14** 128 a'e uzeànàm ma'e wiko zauxiapekwer ipuruzukaiwahy ma'e romo wà. Zaminiew wiko wanuwihaw romo. Wiko hemetarer katu ma'e ta'yr romo.

15 Erewi izuapyapyr wà: Xemai Axu ta'yr Azirikà hemimino. Na'aw wapy waner wà: Azawi, Muni.

16 Xametaz, Zozamaz. Wiko Erewi izuapyapyr hemetarer katu ma'e romo wà. Uzekaiw ma'ereko haw katu pe har tàpuzuhu huwake har rehe wà.

17 Matani Mika ta'yr Zamini Azap izuapyapyr hemimino. Wiko tàpuzuhu pupe uzegar ma'e wanuwihaw romo Tupàn pe wazegar mehe ikatu haw imume'u mehe. Makemuki Matani ipytywà har. Amina Xamua ta'yr Karar Zenutum izuapyapyr hemimino.

18 284 Erewi izuapyapyr upyta tawhu Tupàn pe imonokatu pyrer Zeruzarez her ma'e pupe wiko pà wà.

19 Zauxiapekwer tàpuzuhu pupe har ume'egatu ma'e wà: Aku, Tawmon, iànàm wà. Heta 172 wà.

20 Amogwer teko Izaew wà, amogwer xaxeto wà, amogwer Erewi izuapyapyr wà, wiko weko haw amo ae tawhu pe har pe wà, amo ae taw pe har pe wà, Zuta ywy rehe wà.

21 Tàpuzuhu pupe uma'ereko ma'e wiko Zeruzarez ipehegwer Opew her ma'e rehe wà. Wanereko mehe mokoz awa wiko wanuwihaw romo wà: Zia, Zizipa.

22 Uzi Mani ta'yr Azawi hemimino. Na'aw wapy waner wà: Matani, Mika. Wiko Azap izuapyapyr romo. Azap izuapyapyr uzekaiw zegar haw tàpuzuhu pupe har rehe wà.

23 Kwehe mehe tuwihawete umume'u uzegar ma'e tàpuzuhu pupe wama'ereko haw 'ar uzeànàm ma'e nànàn a'e.

24 Petai Mezezamew ta'yr Zera izuapyapyr Zuta izuapyapyr a'e, wiko Izaew wanekuzar romo tuwihawete henataromo Pezi ywy rehe har ywy rehe a'e.

Teko amo tawhu pe har wà, amo taw pe har wà no

25 Izaew tetea'u wiko tawhu wama'etymaw huwake har pupe wà. Zuta izuapyapyr wiko na'iruz tawhu pupe wà: Kiriati-Arama, Nimon, Zekazeew. Upyta taw a'e tawhu wazywyw har pupe wà no. **26-30** Wiko amo tawhu pupe wà no: Zezua, Moraz, Mete-Paret, Azar-Xuwaw,

Merexewa, Zikirak, Mekon, Men-Himon, Zora, Zaramut, Zanoa, Ànurà. Wiko taw a'e tawhu wazywyr har pupe wà no. Wiko Araki pupe wà. Wiko ma'etymaw Araki izywyer har pupe wà no. Wiko Azeka pupe wà. Wiko taw Azeka izywyer har pupe wà no. Teko Zuta izuapyapyr wiko ywy mokoz tawhu wamyter pe har rehe wà: Merexewa kwarahy ihemaw awyze har kutyr har, Inom kwarahy heixe haw awyze har kutyr har.

31 Teko Mezàmi izuapyapyr wiko ywy Zema huwake har kwarahy heixe haw awyze har kutyr har rehe wà. Waiwy uhem na'iruz tawhu wanupe: Mikimaz, Aia, Metew. Wiko taw a'e tawhu waiwyr har pupe wà no. Wiko amo tawhu pupe wà no: **32** Anatot, No, Anani, **33** Azor, Hama, Zitai, **34** Ani, Zemoim, Newarat, **35** Iroz, Ono ywyàpyznaw Ipuràg ma'e iapo har her ma'e. **36** Tuwihaw wexaexak amo Erewi izuapyapyr Zuta ywy rehe wiko ma'e kwer wà. Umuigo kar a'e teko Mezàmi wainuinuromo wà.

Xaxeto waner, Erewi izuapyapyr waner

12 ¹Amo xaxeto a'e wà, amo Erewi izuapyapyr a'e wà no, uzewyr upyhyk awer wi Zurupapew Xaraxiew ta'yr rupi wà, Zuzue xaxeto wanuwihawete rupi wà. Na'aw waner xe wà:

2-7 Xaxeto wà: Xerai, Zeremi, Ezàrà, Amaria, Maruk, Atu, Xekani, Heu, Meremot, Ino, Zinetoz, Awi, Miami, Mani, Miwiga, Xemai, Zoariw, Zenai, Xaru, Amok, Iwki, Zenai. 'Aw awa wiko uzehe we har xaxeto wanuwihaw romo Zuzue heko mehe wà.

8 Erewi izuapyapyr wà. Na'aw zegar haw Tupàn ikatu haw imume'u haw rehe uzekaiw ma'e waner xe wà: Zezua, Minuiz, Kazimiew, Xeremi, Zuta, Matani.

9 Na'aw uwazar haw imuzàgar waner xe wà: Makemuki, Uni, wanehe we har Erewi izuapyapyr wà.

Zuzue xaxeto wanuwihawete izuapyapyr wà

10-11 Zuzue umuzàg Zoiaki, Zoiaki umuzàg Eriaziw, Eriaziw umuzàg Zoiak,

Zoiak umuzàg Zonata, Zonata umuzàg Zanua.

Xaxeto uzeànàm wazuapyapyr wanuwihaw wà

12-21 Zoiaki xaxeto wanuwihawete romo heko mehe amo xaxeto wiko xaxeto wanuwihaw romo wà. Amuapyk putar waner waiwy waner rehe we ihe kury: Merai, Xerai izuapyr; Anani, Zeremi izuapyr; Mezurà, Ezàrà izuapyr; Zoanà, Amaria izuapyr; Zonata, Maruki izuapyr; Zuze, Xemani izuapyr; Azina, Ari izuapyr; Ewkaz, Meraiot izuapyr; Zakari, Ino izuapyr; Mezurà, Zinetom izuapyr; Zikiri, Awi izuapyr; (her imume'u pyr 'ym), Miniame izuapyr; Pwrtaz, Maozi izuapyr; Xamua Miwiga izuapyr; Zonata, Xemai izuapyr; Matenaz, Zoariw izuapyr; Uzi, Zenai izuapyr; Karaz, Xaraz izuapyr; Emer, Amok izuapyr; Azawi, Iwki izuapyr; Netanew, Zenai izuapyr.

Xaxeto waànàm waner.

Erewi izuapyapyr waànàm waner no

22 ⁴xaxeto wanuwihaw waneko mehe amo umuapyk Erewi izuapyapyr wanuwihaw waner pape rehe wà. Umuapyk xaxeto wanuwihaw waner pape rehe wà no. Na'aw a'e ⁴xaxeto wanuwihawete waner xe wà: Eriaziw, Zoiak, Zoanà, Zanua. Upytu'u waner wamuapyk ire Nariw Pezi ywy rehe har wanuwihawete romo heko mehe wà.

23 Zoanà Eriaziw ta'yr heko mehe upytu'u Erewi izuapyapyr wanuwihaw waner wamuapyk ire wà.

Ma'ereko haw tàpuzuhu pupe har

24 Umuza'aza'ak Erewi izuapyapyr amo imono'og pyrer romo wà. Na'aw imono'og pyrer wanuwihaw waner xe wà: Azawi, Xeremi, Zezua, Minui, Kazimiew. Umuza'ak uzegar ma'e mokoz imono'og pyrer romo wà. Pitài imono'og pyrer uzegar wà. Inugwer uwazar wazegar haw wanupe wà. Wazegar mehe umume'u Tupàn ikatu haw izupe wà. Ta'e kwehe mehe tuwihawete Tawi Tupàn hemiruze'eg uzapo kar nezewe haw a'e xe.

25 Heta amo tàpuz ma'e imonokatu haw tàpuzuhu hukenawhu huwake. Tuwihaw umuigo kar amo awa a'e tàpuz rehe uzekaiw ma'e romo wà. Na'aw waner xe wà: Matani, Makemuki, Omani, Mezurà, Tawmon, Aku.

26 A'e teko wikuwe Zoiaki Zuzue ta'yr Zozanak hemimino heko mehe wà. Wikuwe tuwihaw Neemi heko mehe wà no, Ezàrà xaxeto Tupàn ze'eg ikwaw katu har heko mehe wà no.

Omonokatu ipàrirogawtàtà iaiha ma'e Tupàn pe wà

27 Tawhu Zeruzarez ipàrirogawtàtà iaiha ma'e ihyk mehe Tupàn pe imonokatu mehe tuwihaw werur Erewi izuapyapyr waneko awer wi wà. Nezewe mehe upuner Tupàn pe uzegar haw rehe ipàrirogawtàtà iaiha ma'e ihykaw ikatu haw rehe wà. Umupu wioràwiràn wà. Umupu wioràwiràn pixika'i ma'e wà no. Umupu kawaw ipu ma'e wà no. 28 Erewi izuapyapyr uzegar ma'e waànàm uzapo wàpuz taw Zeruzarez izywyw har pe wà. Uzemono'og wà wà kury. Ur amo tawhu izywyw har wi wà no: Neto, 29 Mete-Ziwkaw, Zema, Azamawet. 30 Xaxeto wà, Erewi izuapyapyr wà no, uzemukatu Tupàn henataromo wà. Umukatu teko henataromo wà no. Umukatu tawhu hukenawhu wà, ipàrirogawtàtà iaiha ma'e wà no.

31 Ihe Neemi ihe, amono'og kar Zuta wanuwihaw ipàrirogawtàtà iaiha ma'e iapyr ihe wà. Amuza'ak mokoz imono'og pyrer uhua'u ma'e romo ihe wà. Wata tawhu izywyw Tupàn ikatu haw imume'u pà wà. Imono'og pyrer ràgypy wata heawyze har ikutyw ukenawhu Heityk pyrer her ma'e ikutyw wà. 32 Uzegar ma'e wanaikweromo Ozai wata a'e. Wanaikweromo wata Zuta wanuwihaw amogwer wà no. 33-35 Amo xaxeto xi'àm ma'e'ak iapo pyrer ipy har wata wanaikweromo wà. Na'aw waner xe wà: Azari, Ezàrà, Mezurà, Zuta, Mezàmi, Xemai, Zeremi. Wanaikweromo ur Zakari Zonata ta'yr Xemai hemimino. Na'aw waipy inugwer waner xe wà: Matani, Mikai, Zakur. Wiko Azap izuapyapyr romo wà.

36 Amogwer Zakari iànàm wata wanaikweromo wà: Xemai, Azarew, Miraraz, Ziraraz, Maaza, Netanew, Zuta, Anani. A'e paw werur ipu ma'e opo pe wà. Kwehe mehe tuwihawete Tawi Tupàn hemiruze'eg umupu agwer ipu ma'e a'e. Ezàrà Tupàn ze'eg ikwaw katu har oho a'e imono'og pyrer wanenataromo. 37 Ukenawhu Yzygwar huwake har pe uzeupir myromyrogaw tawhu Tawi heko awer piar rupi wà. Ukwaw Tawi hàpuzuhu kwer huwake wà. Na'e uzewyr ipàrirogawtàtà iaiha ma'e ukenawhu 'Y heta haw her ma'e huwake har pe wà. Tawhu izywyw kwarahy ihemaw kutyr hin.

38 Inugwer Tupàn ikatu haw imume'u har imono'og pyrer uhem oho hehur ikutyw wà. Wata ipàrirogawtàtà iaiha ma'e iapyr a'e wà no. Aha wanaikweromo inugwer teko wanupi ihe no. Uruzypyrog Tàpuzaiha Zepehe heta haw her ma'e pe. Oroho te ipàrirogawtàtà iaiha ma'e iànàm ma'e pe. 39 A'e wi oroho ukenawhu Eparai her ma'e rupi, ukenawhu Zezana her ma'e rupi no, ukenawhu Ipira her ma'e rupi no, Tàpuzaiha Ananew her ma'e huwake no, Tàpuzaiha Xez her ma'e huwake no. Te uruhem oroho ukenawhu Àràpuhàràn awa hawitu ma'e her ma'e pe. Uruptytu ureata re ukenawhu tàpuzuhu huwake har pe.

40 Na'e a'e mokoz imono'og pyrer uhem tàpuzuhu pe katu pe wà. Teko herupi wata ma'e wanuwihaw wà, 41 amo xaxeto wà no, upy xi'àm ma'e'ak iapo pyrer wà. Na'aw waner xe wà: Eriaki, Mazez, Mìniami, Mikai, Erioenaz, Zakari, Anani, 42 Mazez, Xemai, Erezar, Uzi, Zoanà, Mawki, Eràw, Ezer. Uzegar ma'e uzegar wahyhawa'u rupi uwihaw Zezehai rehe we wà.

43 Uzuka ma'ea'yr tetea'u Tupàn henataromo a'e 'ar mehe wà. Omono ma'e tetea'u izupe wà no. Teko hurywete wà. Naheta kwaw zemumikahy haw. Ta'e Tupàn umynehem turywete haw pupe a'e wà xe. Kuzàgwer wà, kwarearer wà no, kuzàtàigwer wà no, wixe zegar haw pe wà. Teko muite har upuner iànòanogaw henu haw rehe wà.

Xaxeto wanupe imono pyr. Erewi izuapyapyr wanupe imono pyr

44 A'e 'ar mehe we tuwihaw wexaexak amo awa wà. A'e awa wiko tàpuz hu pe imono pyrer imonokatu haw rehe uzekaiw ma'e romo wà. Aze teko opo'o 10 ma'e wà, omono pitài tàpuzuhu pe wà. Omono arozràn ipo'o pyrer ipy kwarahy nànanar izupe wà no. Omono ma'e'a kwer ipo'o pyrer ipy kwarahy nànanar izupe wà no. A'e awa oho ma'etymaw tawhu wanuwake har wanupe wà. Tupàn ze'eg umur kar ipo'o pyrer ipy itymar wanupe. Itymar omono a'e ma'e a'e awa wanupe wà. A'e awa weraha a'e ma'e xaxeto wanupe wà, Erewi izuapyapyr wanupe wà no. Zuta ywy rehe har paw hurywete xaxeto wama'ereko haw rehe Erewi izuapyapyr wama'ereko haw rehe wà no. 45 Ta'e uzemukatu teko Tupàn henataromo a'e wà xe. Uzapo amogwer Tupàn hemiapo kar a'e wà wà no. Uzegar ma'e tàpuzuhu pe har wà, zauxiapekwer tàpuzuhu pe har wà no, uzapo uma'ereko haw wà, tuwihawete Tawi ize'eg awer rupi katete wà, ta'yr Xàrumàw ize'eg awer rupi katete wà no. 46 Tuwihawete Tawi heko mehe arer we Azap zegar haw iapo arer heko mehe arer we, zegar haw iapo har umuzàg zegar haw Tupàn ikatu haw imume'u haw wà. 47 Zurupapew heko mehe Neemi heko mehe teko Izaew paw omono temi'u tuweharupi uzegar ma'e wanupe wà, zauxiapekwer tàpuzuhu pe har wanupe wà no. Teko omono ma'e Tupàn pe imonokatu pyr Erewi izuapyapyr wanupe wà. Erewi izuapyapyr omono ikurer xaxeto wanupe wà.

Izaew omono kar amo ywy rehe arer wamyter wi wà

13 1 Amo umugeta Tupàn ze'eg Moizez pe imur pyrer wahyhaw rupi teko wanupe. Na'e uhem amo ze'eg pegwer pe wà. — Pemuixe kar zo amo Amon izuapyapyr pezeinuinuro mo pe pe wà nehe. Pemuixe kar zo amo Moaw izuapyapyr pezeinuinuro mo pe pe wà nehe no, i'i a'e ze'eg. 2 Tupàn uzapo kar nezewe haw a'e, ta'e Izaew Ezit ywy wi wahem ire wata mehe Amon izuapyapyr a'e

wà xe, Moaw izuapyapyr a'e wà no xe, nomono kwaw temi'u Izaew wanupe wà xe. Ni 'y nomono kwaw wanupe wà. Omono temetarer Mâràaw pe wà. — Emono ze'ega iw Izaew zuapyapyr wanehe nehe, i'i izupe wà. Tupàn Zanezar uzapo a'e ze'ega iw ze'egatu romo a'e. 3 Izaew a'e ze'eg imugeta haw henu mehe umuhem kar wahyhaw rupi amo ywy rehe arer umyter wi wà.

Neemi uzapokatu Tupàn imuwete haw

4 A'e ma'e uzeapo 'ym mehe we xaxeto Eriaziw, ma'e tàpuzuhu pupe imonokatu pyrer rehe uzekaiw ma'e a'e, uzeapo Tomi iànàm romo a'e. 5 A'e rupi omono amo ipupyaikaw pyrer uhua'u ma'e Tomi pe. A'e 'ym mehe we xaxeto omonokatu ma'e Tupàn pe imono pyrer a'e ipupyaikaw pyrer pupe wà: arozràn, yhyk zàwenugar Tupàn henataromo hapy pyràm, ma'e tàpuzuhu pupe upyta ma'e, ma'e xaxeto wanupe imur pyrer, ma'e teko wanemimono'og kwer ikurer Erewi izuapyapyr wanupe imur pyrer, zegar haw iapo haw wanupe imur pyrer, zauxiapekwer tàpuzuhu pe har wanupe imur pyrer: arozràn, win, uri kawer. 6 A'e ma'e izeapo mehe naiko kwaw Zeruzarez pe ihe. Ta'e Arataxer Mawiron ywy wanuwihawete romo heko mehe 32 haw kwarahy mehe azewyr Mawiron ywy tawhu pe ihe. Ta'e hepurumume'u wer uzeapo ma'e kwer rehe tuwihawete pe ihe xe. Amo 'ar pawire hemuzewyr kar Zeruzarez pe a'e. 7 Na'e azewyr ihe. Na'e amo umume'u ikatu 'ym ma'e Eriaziw hemiapo kwer ihewe. Omono ipupyaikaw pyrer tàpuzuhu pupe har Tomi pe a'e. Na'ikatu kwaw nezewe haw iapo haw. 8 Aikwahy tuwe ihe. Amomor Tomi ima'e ipupyaikaw pyrer wi paw rupi ihe kury. 9 — Pemukatu 'àg ipupyaikaw pyrer Tupàn henataromo nehe, a'e xaxeto wanupe. — Pemono wi ma'e a'e pe arer a'e pe nehe no, a'e wanupe. — Tàpuzuhu pupe har, arozràn Tupàn pe imono pyrer, yhyk zàwenugar Tupàn henataromo hapy pyràm, a'e wanupe. 10 — Uzegar ma'e tàpuzuhu pe har a'e wà, amo Erewi izuapyapyr a'e wà no, uhem

oho Zeruzarez wi a'e wà, i'i amo ihewe. — Uzewyr uma'etymaw pe wà, ta'e teko wanemimur nuhyk kwaw wanupe xe. Ima'uhez wà, i'i ihewe. **11** Na'e aze'egahy tuwihaw wanupe. Ta'e weityk tàpuzuhu wà xe. Na'e amuzewyr kar tàpuzuhu pe har wamuwà ihe wà: Erewi izuapyapyr wà, uzegar ma'e wà. Azapo kar wi wama'ereko haw wanupe ihe. **12** Na'e teko Izaew paw uzyppyrog wi uma'e kurer herur pà tàpuzuhu pe wà: arozhàn, win, uri kawer. **13** Amuigo kar amo awa a'e ma'e imonokatu haw rehe uzeka'iw ma'e romo ihe wà. Na'aw waner xe wà: xaxeto Xeremi, tuwihaw ze'eg imuapykar Zanok, amo Erewi izuapyr Penai her ma'e. Amuigo kar Ànà Zakur t'yr Matani hemimino wapytywà har romo. Akwaw a'e awa wakàgaw. Apuner wanehe hezeruzar haw rehe. — Wiko putar imunar 'ym ma'e romo wà nehe, a'e hezeupe. — Umuza'aza'ak katu temi'u uzehe we uma'ereko ma'e wanupe imono pà wà nehe, a'e hezeupe.

14 O Tupàn hezar, azapo ma'e tetea'u neràpuzuhu pe nema'ereko haw pe ihe. Nema'enukwaw a'e ma'e nànan nehe.

15 A'e 'ar rehe heta Zeruzarez pe har mytu'u haw 'ar mehe ma'ywa iàmi har wà. Amo omono ma'e weimaw zumen wakupepe mytu'u haw 'ar mehe wà: arozhàn, win, uwà, ma'ywa pi her ma'e, amo ma'e. Weraha Zeruzarez pe wà, tawhu pupe oho pà wà. Na'e amume'u kar ko heze'eg teko wanupe kury. — Peme'eg zo ma'e mytu'u haw 'ar mehe nehe, a'e wanupe.

16 Amo Xir tawhu parer Zeruzarez pe wiko ma'e werur ipira wà, amo ma'e ime'eg pyràm tetea'u wà no. Ipurume'eg wer hehe ureànàm wanupe mytu'u haw 'ar mehe wà. **17** Na'e aze'egahy Zutew wanuwihaw wanupe kury. — Pexak penemiapo ikatu 'ym ma'e nehe. Pemuaiw mytu'u haw 'ar peiko. **18** A'e ma'e iapo re Tupàn uzepyk peipy wanehe a'e. Umumaw 'aw tawhu heityk pà. Ko 'ar rehe pemuaiw wiwi mytu'u haw 'ar peiko pepytu'u 'ym pà. Nezewe Tupàn wikwahy wera'u Izaew wanupe, a'e wanupe.

19 — Pewàpytym ukenawhu mytu'u haw 'ar izyppyrogaw nànan nehe, ipytunaw ihem etea'i mehe nehe. Xo mytu'u haw 'ar ipaw ire pewàpytymawok wi ukenawhu nehe, a'e wanupe. Amupu'àm kar amo awa heremiruze'eg ukenawhu huwake ihe wà. — Pemuixe kar zo ma'e tawhu pupe heraha har mytu'u haw 'ar mehe pe wà nehe, a'e wanupe. **20** Amo 'ar mehe ma'e paw ime'egar uker pyhaw 6 haw 'ar mehe har rehe tawhu huwake katu pe ipàrirogawtâtà iaiha ma'e izywyr wà. Nuixe kwaw tawhu pupe wà. **21** Aze'eg wanupe. — Peker zo katu pe tawhu izywyr nehe, mytu'u haw 'ar hàro pà nehe. Aze pezapo wi nezewe haw nehe, amono kar putar zauxiapekwer pemuhem kar pà a'e wi ihe wà nehe, a'e wanupe. A'e 'ar mehe arer we nuzewyr kwaw mytu'u haw 'ar mehe wà. **22** — Pezemukatu Tupàn henataromo nehe, a'e Erewi izuapyapyr wanupe. — Peme'egatu ukenawhu huwake nehe, a'e wanupe. Nezewe mehe teko omonokatu mytu'u haw 'ar a'e wà. O Tupàn hezar. Nema'enukwaw herehe ko heremiapo kwer hekuzaromo nehe no. Erepuruamutar katu ne. A'e rupi hepuhareko pe nehe.

23 A'e 'ar rehe amo umume'u amo ma'e ihewe no. — Zutew tetea'u wereko kuzà amo ywy rehe har wemireko romo wà, i'i ihewe. — Azenoz tawhu pe har wà, Amon izuapyapyr wà, Moaw izuapyapyr wà, i'i ihewe. **24** Amo wana'yr uze'eg Azenoz pe har waze'eg rupi wà. Uze'eg amo ae ywy rehe har waze'eg rupi wà. Nukwaw kwaw Zutew ze'eg wà. **25** Amume'u a'e awa wanemiapo kwer ikatu 'ymaw wanupe ihe. Amono ze'egaiw wanehe no. Apetek ihe wà. Azo'ok wa'aw wanuwu no. — Pemume'uahy penemiapo ràmi ihewe Tupàn her rehe nehe. — Nurereko pixik kwaw amo ywy rehe har ureremireko romo ure wà nehe, peze ihewe nehe. — Urera'yr nuwereko pixik kwaw amo ywy rehe har wemireko romo a'e wà nehe no, peze ihewe nehe. Umume'uahy ihewe Tupàn her rehe wà. **26** Aze'eg wi wanupe. — Kuzà amo ywy rehe har uzapo kar ikatu 'ym ma'e tuwihawete Xàrumàw pe wà.

Xàrumàw uzekwaw wera'u teko wanupe tuwihawete amo ywy rehe har wanuwi paw rupi a'e. Tupàn uzamutar katu Xàrumàw a'e. Umuigo kar teko Izaew paw wanuwihawete romo. Nezewe rehe we uzapo a'e ikatu 'ym ma'e. **27** Aipo zaiko putar izàwe nehe. Aipo xiuhaw putar Tupàn Zanezar ize'eg nehe. Aipo xiriko putar kuzà amo ywy rehe har zaneremireko romo zane wà nehe no.

28 Zoiáz wiko xaxeto wanuwihawete Eriaziw her ma'e ta'yr romo a'e. Nezewe rehe we amo Zoiáz ta'yr wereko Xamarat Mete-Orom pe har tazyr wemireko romo a'e. A'e rupi amuhem karahy Zoiáz imono kar pà Zeruzarez wi ihe kury.

29 O Tupàn hezar. 'Aw teko umuaiw xaxeto romo weko haw wà. Uzuhaw neze'eg xaxeto

wanehe we Erewi izuapyapyr wanehe we neremiapo katu kwer wà. Nema'enukwaw wanemiapo kwer rehe nehe.

30 Ihe amukatu teko Tupàn henataromo ihe wà, amo ywy rehe har wi wamunryk pà ihe wà. Azapo kar ma'e xaxeto wanupe, Erewi izuapyapyr wanupe no. Nezewe mehe pitàitàigatu ukwaw uma'ereko haw wà.

31 Amono'og kar zepe'aw ma'ea'yr izuka pyràm iwiy pe àràw amo wanupe. Nezewe mehe werur zepe'aw i'ar mehe wà. Azapo kar amo ma'e teko wanupe no. A'e rupi werur arozràn ipo'o pyrer ipy tàpuzuhu pe wà, ma'e'a kwer ipo'o pyrer ipy herur pà wà no. Nema'enukwaw katu ko ma'e nànan nehe, o Tupàn hezar. Emur neze'egatu herehe hekuzaromo nehe no. *Upaw.*

ETER

Tuwihawete hemireko Waxi nuweruzar kwaw umen ize'eg a'e

1 **1-2** Xerexe wiko Pezi ywy rehe har wanuwihawete romo a'e. Uzapo wàpuzuhu Xuzà tawhu pe. Umuza'aza'ak uiwy 127 imuza'ak pyrer romo. Ywy uzypyrog In ywy rehe. Oho te Exio ywy rehe. Uhua'u a'e.

3 Tuwihawete romo wiko mehe na'iruz haw kwarahy mehe uzapo mai'u hawhu uhua'u ma'e tuwihaw uzehe we har paw wanupe, izupe uma'ereko ma'e paw wanupe no. Amo tuwihaw oho mai'u haw pe wà: zauxiapekwer Pezi ywy rehe har wanuwihaw wà, zauxiapekwer Mez ywy rehe har wanuwihaw wà, ywy ipei'àg pyrer rehe har wanuwihaw wà, teko tuwihawete iànàm ywy ipei'àg pyrer rehe har wà. **4** Xerexe umumaw 6 zahy wemetarer weko haw pe har hexak kar pà a'e teko wanupe. Wexak kar wàpuzuhu ipuràg eteahy haw wanupe no. Umumaw temetarer tetea'u wàpuzuhu iapo pà.

5 A'e 6 zahy pawire uzapo mai'u hawhu Xuzà pe har paw wanupe: hemetarer katu ma'e wanupe, hemetarer 'ym ma'e wanupe no. Umumaw **7** 'ar umai'u pà wà. **6** A'e 'ym mehe

uma'ereko ma'e umupuràg eteahy pe tàpuzuhu huwake wà, pàn amanezu iapo pyrer pupe wà: xig ma'e pupe wà, huwyahy ma'e pupe wà no. Uzàpixi a'e pàn izaikaw pyrer kyhàhàm irin ikatuahy ma'e iapo pyrer ipiràg ma'e pupe wà. Uzàpixipixi iapu'a ma'e parat iapo pyrer wanehe wà. A'e iapu'a ma'e uzemog izyta ita mahamore her ma'e iapo pyrer rehe. Omono ita ywy rehe har myrogaw romo wà: ita hekuzar katu ma'e huwyahy ma'e, mahamore xig ma'e, ita perora ihy her ma'e, amo ita hekuzar ma'e. Heta apykwatà tàt 'ym ma'e or iapo pyrer a'e pe, parat iapo pyrer no. **7** Henoz pyrer ui'u kanek or iapo pyrer pupe wà. Pitàitàigatu kanek uzuawy wanexakaw wà. — Pemono win hereminozgwer wanupe wanemimutar rupi nehe, i'i tuwihawete wemiruze'eg wanupe. **8** Paw rupi upuner ui'u haw rehe wemimutar rupi wà. — Aze amo hereminozgwer uputar win nehe, pemono izupe nehe, i'i tuwihawete wemiruze'eg wanupe a'e.

9 Tuwihawete hemireko Waxi her ma'e uzapo mai'u hawhu tàpuzuhu pupe weminozgwer wanemireko wanupe.